

GLAS

GLASILO DEMOKRATSKOG SAVEZA HRVATA U VOJVODINI

RAVNICE

GRANIĆ U BEOGRADU

DA SE NE ZABORAVI...

SLUČAJ OSKOMIĆ - TOMIĆ

„Besplatno ću braniti svakoga ko ubije ustašu hrvatske ili muslimanske nacionalnosti” - Veljko Guberina

U noći od 29. na 30.7.1994. u Kukujevcima su ubijeni Nikola Oskomić, Agica Oskomić i Marija Tomić.

Za ovaj zločin optuženi su:

- Milan Nikolić - Đeneral (za podstrekivanje na zločin),

- Pavle Drašković i Goran Vuković (za višestruko ubojstvo)

- Petar Živković (za raspirivanje međunacionalne mržnje)

Proces se održava pred Okružnim sudom u Srijemskoj Mitrovici.

Zadnje zasjedanje suda bilo je 20.-22.12.1995.

Slijedeće zasjedanje suda najavljeno je za 17.-19.1.1996.

Prvi sudac Velikoga sudskog vijeća bio je Dušan Simić, rodom iz Knina.

Predsjednik Velikog sudskog vijeća je Gordana Bogosavljević. Predmet zastupa zamjenik okružnog javnog tužioca Predrag Udicki.

Branioći Živkovića i Nikolića su: Veljko Guberina, Olivera Jelkić i Nenad Vukasović.

Milan Nikolić - Đeneral je optužen podstrekivanje na zločin, nalazi se u pritvoru u Srijemskoj Mitrovici. Branilac je Olivera Jelkić po službenoj dužnosti.

Milan Nikolić se na početku agresije na Hrvatsku prijavio u dobrovoljce. Prvo je bio komandir čete, zatim bataljona u Slavoniji i na koncu postao zapovjednik Slankovca. On je sa svojom

dobrovoljačkom jedinicom bio u sastavu JNA.

Za Živkovića je prvotna optužba glasila: „podstrekivanje međunacionalne mržnje”, ali je ona promijenjena u „širenje međunacionalne mržnje”. Živković se brani sa slobode.

Isti ljudi se terete i za ubojstvo Stevana Krošlaka iz Sota 9.4.1993.

Izjava Dušana Simića za „Svet” (8.1.1996.):

Ja ne mogu da sudim ljudima na osnovu ovakvog materijala, na pogotovo ne jer sam iz onih krajeva (iz Knina).... Emocionalno sam veza za tragediju moje porodice a, opet, treba da utvrđujem krivicu ljudi koji su čak iz Srbije išli u moj kraj da pomognu mom narodu.”

Izjave Veljka Guberine „Svet”-u (8.1.1996.):

„On (Đeneral) je bio poštovan kao komandant... On je sada njima (vlastima u SRJ) smetnja, jer se i dalje drži one parole iz devedeset i prve godine - svi Srbi pod isti krov. Nije prihvatio nakon tri godine ratovanja žmir koji nema alternativu, pa policija želi da ga eliminiše kao neposlušnog. I sam mi je rekao (...) kako zna da se ne može ratovati protiv celog sveta, ali je onda narodu na vreme trebalo reći da se povuče u Srbiju.”

„Ko god bude ubio bilo kog ustašu hrvatske ili muslimanske nacionalnosti, a budu ga gonili jugoslovenski organi, ja ću besplatno da ga branim.”

Tako reče glasoviti odvjetnik i njegova izjava bi praćena u tiražnom tjedniku kao nešto toliko patriotsko i važno, da je izvučena i u naslovu.

Koliko nam je poznato, Advokatska komora se još nije oglasila, ne vjerujemo ni da je redakcija dotičnog Tjednika primila mnogo pisama neodobravajućeg karaktera.

U zvaničnim medijima ove zemlje nema riječi o ratnim zločinima srpske strane, nema niti spomena o masovnim grobnicama o kojima svjetski mediji glasno govore (kod Srebrenice, u rudniku kod Ljubije), pa šta je onda ubojstvo troje staraca, kad se unaprijed javlja poznati odvjetnik da besplatno pruži usluge obrane?

Kad je ovako kod najtežih zločina, kakvo je ubojstvo, onda me ne čudi što je u srpnju prošle godine jedan sudski izvršitelj na izvršenju gdje je po slovu Zakona trebao iznijeti stvari koje je jedna stranka (Srbin) opljačkala drugoj (Hrvat) u sav glas, udružen s tuženim napadao tužitelja.

Možda je i dobro što je odvjetnik Guberina glasno i jasno rekao šta misli o tome da se u ovoj zemlji sudi nekome tko ubije - kako reče - "ustašu hrvatske ili muslimanske nacionalnosti". Možda je dobro, jer barem znamo na čemu smo i čemu se možemo nadati.

Nije dobro to što takve izjave ovdje prati šutnja onih koji bi morali glasno reći kako to nije stav ostalih ljudi nehrvatske i nemuslimanske narodnosti u ovoj zemlji.

VIJESTI...

Ženeva, prosinac 1995.

Gospođa Elisabeth Rehn, posebna izvjestiteljica OUN za ljudska prava, izjavila je nakon povratka s puta po bivšoj Jugoslaviji da će Centar za ljudska prava OUN otvoriti tri ureda na najosjetljivijim područjima bivše Jugoslavije. Jedan ured će biti otvoren u Banjoj Luci zbog vrlo teške situacije Hrvata i Bošnjaka u regiji pod srpskom kontrolom. Drugi ured će biti otvoren u istočnoj Slavoniji zbog isto tako vrlo teških prilika po ne-Srbe. Treći ured će biti otvoren u SR Jugoslaviji.

Beograd, prosinaca 1995.

U Beogradu se stalno podgrijava vijest da je deset episkopa Srpske Pravoslavne crkve zatražilo ostavku patrijarha Pavla. Ovaj zahtjev je, navodno, izraz

„unutrašnje napetosti“ u vrhu SPC i u vezi je neuspjeha projekta stvaranja memorandumske velike Srbije, kojega je SPC zdušno podržavala svojim autoritetom.

Podgorica, 19. prosinca 1995.

Povodom potpisivanja mirovnog sporazuma u Parizu predsjednik Republike Crne Gore pomilovao je 82 zatvorenika i osoba protiv kojih se vodio sudski postupak.

Među pomilovanima je 21 član SDA Crne Gore koji su u prosincu 1994. osuđeni na kazne od dvije do osam godina zbog „protuustavnih aktivnosti kojima je cilj stvaranje nezavisne države Sandžak, te 16 članova Liberalnog saveza Crne Gore koji su osuđeni zbog „osobne uvrede predsjednika republike“.

Nastavlja se pljačka hrvatskih kulturnih spomenika u Crnoj Gori

Škaljari, kraj Kotora,
13./14.1.1996.

U noći od 13. na 14. siječnja o.g. provaljeno je u katoličku crkvu Gospe Sniježne u Škaljarima kraj Kotora i ukradeno je skupocjeno srebrno posuđe i relikvijari, a napravljena je i velika šteta.

Ovo je treća pljačka katoličkih crkava u Crnoj Gori u posljednjih pola godine. Osim crkve u Škaljarima, obijena je i crkva sv. Antuna u Lepetanama i crkva Velike Gospe u Krtolama.

Policijska istraga do sada ni u jednom slučaju nije dala nikakve rezultate.

IZJAVA O INICIJATIVNOM ODBORU HRVATSKOG NARODNOG VIJEĆA

Inicijativni odbor za osnivanje Hrvatskog narodnog vijeća izdao je 22.01.1996. godine PROGLAS ZA JAVNOST u kojem obavještava da je „grupa građana“ 21. siječnja (januara) 1996. godine osnovala Inicijativni odbor za formiranje Hrvatskog narodnog vijeća od četrnaest članova, predstavnika više političkih, kulturnih i crkvenih ustanova“.

Mi, niže potpisani ograđujemo se od navedenog proglasa i izjavljujemo da dolje navedene institucije nemaju svog predstavnika u navedenom Inicijativnom odboru i da nisu nikoga delegirale da bude predstavnik na dotičnom sastanku, te ih stoga ondje nitko nije mogao ni predstavljati.

Inače, mi podržavamo ideju o osnivanju Hrvatskog nacionalnog vijeća kad za to sazriju prilike i u okviru zakonskih mogućnosti. Rad na osnivanju ovog Vijeća je u toku, kako je to odlučeno već na Skupštini DSHV 6.03. 1994. godine.

1. HKC „Bunjevačko kolo“ - Subotica - **Bela Ivković v.r.**

2. Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo

„Matija Gubec“ - Tavankut - **Branko Horvat vr i Jozefina Skenderović v.r.**

3. Bunjevačka Matica - Subotica - **Viktorija Grunčić v.r.**

4. Biskupski ordinarijat - Subotica -

Katoličke crkvene ustanove Subotičke biskupije

Andrija Anišić v.r.

5. DEMOKRATSKI SAVEZ HRVATA U VOJVODINI

(koji je razaslao i posebnu izjavu glede ovog proglasa)

- **STANKA KUJUNDŽIĆ V.R. I LAZO VOJNIĆ HAJDUK V.R.**

u Subotici, 23. 01. 1996.

SA SVIH STRANA...

PREDSEDNIKU REPUBLIKE SRBIJE g. SLOBODANU MILOŠEVIĆU

-domaćoj i međunarodnoj javnosti -

Gospodine Predsedniče:

9.09.1995. godine smo uputili pismo Vama i svim državnim organizacijama Republike Srbije, SRJ i Izvršnom odboru SO Priboj. U pomenutom pismu tražili smo rešenje problema raseljenih lica (građana SRJ) u opštini Priboj.

Već tri meseca na naše vapaje nije reagovao niko osim jedne posjete predstavnika Visokog komesarijata za izbjeglice koja je rezultirala praznim obećanjima.

Da vas podsjetimo: i pored toga što ova zemlja nije bila u ratu i pored toga što je ovo po Ustavu država ravnopravnih građana, mi smo potpuno obespravljani, samo zato što smo Bošnjaci - Muslimani.

Na prostorima na kojima smo mi živjeli izvršeno je klasično etničko čišćenje. Učinjeno je to oružanim napadima na naša sela, čak i granatama, zatim ubistvima naših sunarodnika, kidnapovanjem iz autobusa Sjecverin - Priboj, iz voza u Štrpcima, paljenjem i pljačkanjem naših kuća, rušenjem grobova naših predaka i uništavanjem cjelokupne naše imo-

vine. Imena mnogih počinilaca ovih zlodjela nama su poznata. Mnogi su bili u uniformi Vojske Jugoslavije, a istražni organi o svemu tome ćute.

Ovi događaji su nas primorali da napustimo svoja vjekovna ognjišta, te su mnoga naša sela potpuno etnički očišćena. Većina naših sunarodnika iz Priboja i okolnih sela spas je našla u evropskim zemljama. Mi koji smo se sklonili kod rodbine i prijatelja u Priboju, sada smo dospjeli na ivicu gladi. Ne dobijamo nikakvu pomoć ni od koga. U ovoj opštini „i psi imaju bolji tretman, nego mi, raseljena lica“. Uzaludno se obraćamo svim nadležnim institucijama u Opštini. Umjesto pomoći obasipaju nas uvredama i tvrdnjom da mi nismo ugroženi i da nemamo pravo na pomoć, a Izvršni odbor SO Priboj naše zahtjeve potpuno ignoriše.

I dalje nema nikave nade da svoja građanska prava ostvarimo u našoj matičnoj opštini, jer mnogi opštinski funkcioneri kao što je predsednik opštine, načelnik

MUP-a, sekretar Opštinskog odbora SPS - imaju svoje kuće upravo na prostoru sa koga smo mi protjerani.

Do sada je spriječen svaki pokušaj predstavnika međunarodnih institucija da posjete naša sela i obavijeste javnost o egzodusu bošnjačkog naroda u ovom dijelu Srbije.

Gospodine predsjedniče! Mi ne tražimo ništa drugo već svoja prava koja su nam zagarantovana Ustavom Republike Srbije i SRJ.

Od Vas tražimo:

- Povratak na svoja vjekovna ognjišta

- Pravo na nadoknadu štete za izgublenu imovinu.

- Pravo na slobodu kretanja.

- Pravo na korišćenje javnih saobraćajnih sredstava isključivo preko teritorije Republike Srbije, da bi došli do svojih domova.

- Pravo na hranu, odjeću, obuću i zdravstvenu zaštitu.

- Tražimo od Vas da omogućite da se pred lice pravde izvedu vinovnici svih zlodjela učinjenih nad nama.

Na kraju Vas molimo da posjetite opštinu Priboj, naša etnički očišćena sela i sami konstatujete činjenično stanje, jer opštinski organi na ovom području nikome ne garantuju ličnu bezbjednost.

Priboj, 10. 12. 1995. (Dan ljudskih prava)

U prilogu je dostavljen spisak raseljenih lica (njih stotinu punoljetnih).

Piše: mr Bela Tonković

SLOGA - JAMSTVO BUDUĆNOSTI

Događaj mjeseca siječnja je, dragi čitatelji, svakako posjeta potpredsjednika Vlade i ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske dr. Mate Granića SR Jugoslaviji. U Beogradu je on razgovarao s ministrom vanjskih poslova SR Jugoslavije Milanom Milutinovićem i predsjednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem. Dr. Granić je u Uredu Vlade Republike Hrvatske razgovarao i s izaslanstvom DSHV. O svemu tome GR potanko izvještava.

Sama činjenica da je dr. Granić na surčinskom aerodromu primljen s punim protokolom kojim se dočekuje jedan ministar vanjskih poslova između redaka pokazuje da je postignut napredak u odnosima Beograd-Zagreb. Republici Hrvatskoj je oduvijek stalo do normalizacije odnosa s Beogradom, jer to uključuje i priznanje suverene i samostalne države Hrvatske i od strane SR Jugoslavije, koja je do sada stalno inzistirala na teoriji secesije i isključivom nasljedstvu SFRJ. Očito je da je u Beogradu došlo do napretka u političkoj svijesti: nema smisla ne prihvatiti ireverzibilne činjenice, a postojanje međunarodno priznate suverene države Republike Hrvatske je ireverzibilna činjenica. Mi pozdravljamo ovaj napredak. Pozdravljamo ga i očekujemo da će se on odraziti i na našu situaciju, koja nikako da se poboljša, budući da ljudi na vlasti nikako da shvate da je u interesu države da se riješe problemi koji se mogu riješiti. Hrvatsko pitanje je sigurno jedno od onih koja se lako mogu riješiti: samo se treba odreći stava da su ljudska i kolektivna

prava predmet trgovine i prihvatiti činjenicu da bez ostavrenja ljudskih i kolektivnih prava manjina nema priznanja države i njezinog uključenja u međunarodnu zajednicu. Sada je već svima jasno da se „avnojevske granice“ de facto prihvataju, samo se ne vidi zašto se i pitanje ljudskih prava i kolektivnih prava manjina ne riješe pravno i u praksi sukladno međunarodnim dokumentima. To se odnosi ne samo na Hrvate, već i sve „stare“ i „nove“ manjine. Meni osobno nije jasno kako se može stvoriti stabilna država, ako se ne uzmu u obzir prava i interesi skoro 40% stanovništva? Silom? Pritiscima na iseljenje? Muvanjem i mučkama? Stari Grci su već znali da sila silu rađa. Zar se za tim ide? Zar iskustva iz Hrvatske i BiH nisu dovoljna? Kako se može stvoriti stabilna i perspektivna država, ako se ona ne temelji na konsenzusu svojih građana? To je sigurno i u interesu većinskog naroda. To ne shvaćaju samo oni koji su spremni nastaviti dosadašnju politiku bez obzira na posljedice. A krajnje je vrijeme da se to shvati i sukladno tomu promijeni politika, jer se ne može beskonačno tresti boca šampanjca, a da ona jednom ne prsne. Kad - tad!

Ministar dr. Granić jasno je dao do znanja svojim sugovornicima da se ne mogu rješavati pitanja koja su u interesu jedne strane, a da se ne rješavaju i pitanja od interesa druge strane. Ne može se tražiti rješavanje pitanja od interesa Srba u Hrvatskoj, a da se ne rješavaju i pitanja od interesa Hrvata u SRJ. To nije nikakvo ucjenjivanje, već osnovno poštenje. A u toj stavci SRJ,

nažalost, uvelike kasni. To kašnjenje sigurno neće nadoknaditi izmišljanjem i organiziranjem „poštenih snaga“, s kojima će biti spremna razgovarati, jer su sva rješenja već unaprijed dogovorena tako da se potvrđuje „ispravnost dosadašnje politike“. Dok se legitimnim snagama do sada stalno osporavala legitimnost zastupanja interesa, kod „poštenih snaga“ se to pitanje odjenom više ne postavlja, jer se njihova „legitimnost“ zasniva na tome da ne postavljaju nikakva pitanja, već prihvataju igru koja se nameće od strane „gazda“ koji misle da mogu odlučiti tko je legitiman, a tko nije.

Sredinom siječnja Savezna vlada je predložila Saveznoj skupštini prijedlog Zakona o amnestiji kojim treba oprostiti ljudima što nisu htjeli u „građanski rat“, kako se ovdje do sada nazivao rat u Sloveniji, Hrvatskoj i BiH. Ovaj prijedlog je kompromis između činjenice da se prema Konvenciji OUN o građanskom ratu i ratnim zločinima (1948. g.) nitko ne mora odazvati mobilizaciji u građanski rat i obraza onih koji su kao šinteri hvatali ljude i odnosili ih na bojišta. Onima, koji su nekako uspjeli izvuci se iz te tragedije, ne treba nikakva abolicija niti amnestija, jer nisu ništa skrivili, već se jednostavno treba obustaviti njihovo proganjanje, upravo zato, što je njihovo proganjanje nezakonito. Ipak je dobro što će se oni moći vratiti kući. Oni su svjedoci svoje savjesti i mi to cijesimo.

Pred nama je, dragi članovi i simpatizeri DSHV, III. redovita skupština DSHV. Svaka skupština je važan događaj u

životu i radu organizacije. Mi Hrvati u SRJ nalazimo se pred povijesno ključnim prekretnicama. Kriza na teritoriji bivše SFRJ se smiruje - rezultati se jasno vide. Proces raspadanja mnogonacionalnih država, koje nisu spremne dopustiti ostvarenje interesa svih svojih građana, koji je započeo 1914. kod nas se sada završava: stvorene su nove države čija budućnost zavisi upravo od ostvarenja i nacionalnih interesa svih svojih građana. Mi Hrvati u Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori predvidjeli smo ovu situaciju i definirali program DSHV tako da on nudi rješenja u okviru međunarodnih normi i sukladno našim interesima. Predstojeća Skupština treba ojačati operativnost DSHV. Predstoje nam pregovori o našem statusu i kulturnoj autonomiji. U ovoj godini predstoje i izbori. Predstoje nam važni i veliki poslovi koje uspješno može obaviti samo dobro organizirana organizacija sposobnih ljudi koji razmišljaju u istom pravcu.

Sada se nalazimo pred povijesnom prekretnicom: to što sada postignemo, imat će sudbonosne posljedice za budućnost. Sada će se postaviti temelji za opstanak na našem etničkom prostoru. Nipošto se ne smije dogoditi ono što se dogodilo prije sporazuma Cvetković-Maček. Ako sada nastanu pukotine među nama, kao što se to insceniralo 1936-1938., kada smo zbog tih pukotina ostali izvan Banovine Hrvatske, onda smo definitivno uništili svoju budućnost. O ovome trebaju razmisliti oni, koji u ime „demokracije“ unose razdor i „trče pred rudu“. Posljedice naših poteza danas podnositi će naše potomstvo. Sapientibus sat (mudrima je ovo dosta)!

Posjet hrvatske diplomacije Beogradu:

Korak ka normalizaciji

Po prvi puta nakon raspada nekadašnje SFRJ, ovih je dana diplomacija Republike Hrvatske po prvi puta zvanično posjetila Beograd. Delegacija na čelu s dr. Matom Granićem, potpredsjednikom Vlade RH i ministrom vanjskih poslova 10. siječnja ove godine je boravila u jednodnevnom radnom posjetu glavnom gradu SRJ.

Tijekom ovog posjeta, dr. Granić se sastao i sa predsjednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem, a također je u dva navrata razgovarao sa svojim domaćinom Milanom Milutinovićem, ministrom spoljnih poslova SRJ.

U sklopu svog posjeta ministar Granić je posjetio i beogradski Ured RH, gdje se susreo i razgovarao sa predstavnicima DSHV-a.

Cilj posjeta ministra Granića bili su razgovori oko uspostavljanja normalizacije odnosa između Republike Hrvatske i SRJ, no, ovaj je posjet uzvratni, dogovoren ranije.

Neki beogradski mediji su posjet dr. Granića vezivali za „problem“ Prevlake, a opću klimu su stvarali na osnovu navodno najnovije Rezolucije Vijeća sigurnosti, prikazujući svojoj javnosti kako je ovaj posjet „pao u veoma nepogodnom trenutku po hrvatsku diplomatiju“ obzirom da je „stigla rezolucija u kojoj se, gotovo otvoreno, govori da je Hrvatska teroristička država, a da su ljudska prava

svedena na meru bezakonja i krvavih prava“. Naspram ovakvih navoda bilo je i umjerenijih, koji su prenosili razgovor s predstojnikom Ureda RH u Beogradu dr. Zvonimirom Markovićem, prognozirajući „male korake“ i „male pomake“ pri posjeti hrvatskog ministra, dok je državna TV dan uoči dolaska dr. Granića o ovome uporno ćutala. Sve u svemu, ovom događaju nije se dao veliki publicitet, a što se tiče upriličenog protokola od strane domaćina, 10. siječnja, veoma se pazilo da ovaj posjet protekne u istim uvjetima u kojima je protekao i posjet Granićevog kolege Vladislava Jovanovića Zagrebu.

Radni dio posjeta dr. Granića započeo je razgovorima s gospodinom Milanom Milutinovićem, a razgovor se odvijao iza zatvorenih vrata. Razgovoru je prisustvovao i dr. Zvonimir Marković, predstojnik Ureda RH u Beogradu. Prvi dio radnog sastanka završen je bez izjava za javnost. Nakon ovog sastanka, dr. Granić se sastao i sa predsjednikom republike Srbije Slobodanom Miloševićem. Na ovom sastanku je hrvatska strana pokrenula pitanje nestalih osoba, u svezi s čim je dogovoreno da će obje strane ubrzati proces rješavanja ovog pitanja. Dogovoreno je da slučaj nestalih osoba ne predstavlja više političko pitanje, već će se ono rješavati na razini humanitarnih pitanja, u kojem će rješavanju učestvovati po jedan predstavnik s obje

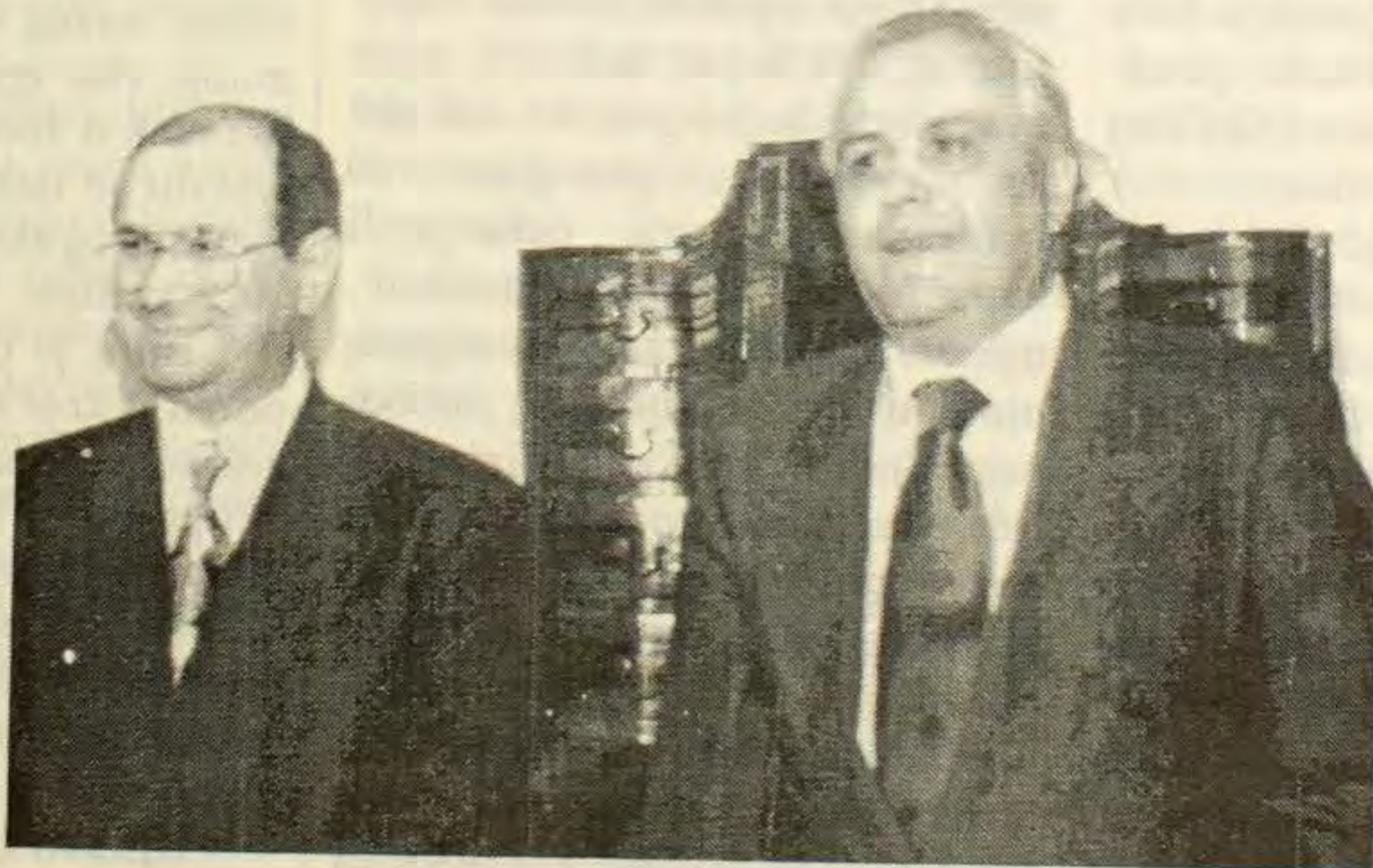
AKTUALNO

strane. Nadalje, konstatirano je da se u cilju konkretnog normaliziranja odnosa između dviju država iznađe rješenje za otvaranje 5.500 metara autoceste, uspostavljanje željezničkog prometa, zračnog prometa u domenu zračnih preleta te otvaranje pitanja PTT priključaka u svezi s čim je konkretno dogovreno da će se broj od 60 sadašnjih priključaka na PTT mrežu povećati na 250 priključaka. Na ovom radnom sastanku zaključeno je da će se ubrzati proces sukcesije, te da se potpuno i do kraja ispoštuje Erdutsko-zagrebački sporazum u skladu s kojim se mora omogućiti dolazak privremene uprave. Pozitivno je riješeno i pitanje akreditacije novinara Republike Hrvatske u Beogradu. Sa obje strane izražena je želja za uspostavljanjem mira i sigurnosti u regiji, a sve uz podršku Daytonskog sporazuma.

S hrvatske strane postavljen je konkretan zahtjev da se Hrvatima u SRJ omogući ostvarivanje svih etničkih, građanskih i ljudskih prava što ih je Republika Hrvatska svojim Ustavom garantirala Srbima u Hrvatskoj. Sudionici sastanka su se suglasili da se ovaj zahtjev predstavnika Republike Hrvatske uvaži.

U razgovoru s predstavnicima DSHV-a (mr. Bela Tonković, Stanka Kujundžić, Ivan Čović,

Branko Melvinger te Ivan Marković) mr. Bela Tonković je istakao da dolazak dr. Granića u Beograd predstavlja prvi dah proljeća, te se visokom gostu zahvalio na razumijevanju za „hrvatsko pitanje“ u SRJ. Ujedno je istaknuo kako se nada pozitivnom rješavanju problema, te izrazio želju i potrebu da Hrvati u tome aktivno sudjeluju, čime bi se potvrdio i priznao politički subjektivitet Hrvata od strane Beograda.

Ministra Granić je naglasio da je sve, što se čini, jedan proces u kojemu će se ići korak po korak do iznalaženja zadovoljavajućeg rješenja.

Nakon ručka sa svojim domaćinom g. Milutinovićem, dr. Granić je nastavio drugi dio službenih razgovora. Nakon razgovora obojica ministara dali su kraće izjave za tisak: ministar Milutinović je pozdravio dolazak dr. Mate Granića u Beograd, kao predstavnika Republike Hrvatske. Obojica ministara su u izjavama ocjenila da je postignut napredak u normalizaciji odnosa RH i SRJ. U svojoj izjavi, ministar Milutinović je istakao

da je u razgovoru o brojnim pitanjima postignut visok stupanj suglasnosti a koja će se rješavati na razini resornih ministarstava, da je posjet dr. Granića došao u pravo vrijeme, te da se ide dobrim putem ka rješavanju bilateralnih odnosa.

U svojoj izjavi dr. Mate Granić istaknuo je da su vođeni sadržajni i konstruktivni razgovori koje smatra korakom naprijed u normalizaciji odnosa, zalažući se ujedno za dosljednu

primjenu Daytonskog sporazuma. Naglasio je zatim kako vjeruje da se u kratkom roku doći do konkretnih rezultata u potpisivanju međudržavnih sporazuma. U cilju uspostavljanja normalizacije između dviju država kao i unapređenju hrvatsko - srpskih odnosa. Dr. Mate

Granić je na kraju rekao kako očekuje posjet Milana Milutinovića Zagrebu polovicom veljače, a u cilju nastavka međusobnih konzultacija.

Cio posjet dr. Granića kao i razgovori vođeni između Granića, Miloševića i Milutinovića, pored značajnog pomaka u rješavanju niza bitnih pitanja, imao je za cilj uspostavu klime povjerenja, popuštanja nepetosti, a što nedvojbeno vodi ka međusobnom priznavanju i normalizaciji odnosa.

Lidija Molzer

POSJET DELEGACIJE VISOKOG KOMESARIJATA ZA LJUDSKA PRAVA OUN

Dana 21. siječnja 1996. godine DSHV je posjetila delegacija visokog komesara za ljudska prava OUN koju su činili zamjenica visokog komesara Bruna Molina-Abram i pomoćnik Hebrik Stenman.

Sa naše strane delegaciju su primili i vodili razgovore Lazo Vojnić Hajduk, dopredsjednik DSHV-a i Milivoj Prčić, predstavnik za ljudska prava DSHV-a i člana Helsinškog odbora.

Lazo Vojnić Hajduk je upoznao goste sa kraćim historijatom Stranke i našom aktualnom problematikom u kojoj su dakako ljudska prava na značajnom mjestu, te pozvao putem delegacije gđu Elisabeth Rhen, u posjet Subotici i našem Savezu čim prije, izražavajući nadu da već i ovaj posjet zamjenika puno znači i predstavlja pozitivan pomak u odnosu države prema manjinama.

Milivoj Prčić je upoznao delegaciju s kronologijom i vrstama povreda ljudskih prava Hrvata u Vojvodini u periodu 1992-1995. godine, elaborirajući pri tom našu tezu da se kolektivna ili grupna prava manjina ne mogu odvojiti od pitanja ljudskih prava, da je to za naš status od bitnog značaja i da stalno iniciramo kod organa vlasti razgovor o donošenju zakonskog akta sa ustavnom snagom kojom bi se regulirao položaj hrvatske manjine u SR Jugoslaviji te način financiranja njene kulturne autonomije iz saveznog proračuna ovisno od realnog popisa pučanstva pod međunarod-

nom kontrolom, a kako se to radi u razvijenim zemljama, npr. za švedsku manjinu u Finskoj, čiji je pripadnik upravo gospodin Stenman, koji je u cijelosti shvatio i podržao naše napore, budući da savršeno osjeća tu problematiku.

Finkinja gđa Bruna Molina Abram je postavila više konkretnih pitanja o položaju naše manjine, znajući pri tom da nam zvanično nije još priznat niti status manjine, posebno se interesirajući za pitanje i zapošljavanje u organima vlasti, uprave i uopće državnim organima kao i za mogućnost slobodnog sindikalnog organiziranja. Isto tako zanimalo je da li postoji zastrašivanje pripadnika manjine i pokušaji „tihog“ etničkog čišćenja.

Naši predstavnici su ukazali da bi svakako bilo korisno slanje promatrača OUN i OESS u Vojvodinu u kojoj se neprekidno mijenja etnička slika i ravnoteža neprimjernim brojem izbjeglica srba iz Hrvatske i Bosne čime je lokalno stanovništvo ugroženo posebice u pitanju zapošljavanja, jer ionako vlada nezaposlenost, veliki broj poduzeća ne radi ili slabo radi, a tranzicija se ne odvija kako je obećano od strane vlasti.

U svakom slučaju, istakli su naši predstavnici, bez pomoći i pritiska šire međunarodne zajednice ne može se poboljšati položaj manjina, a naročito naše koja je sada po prvi puta u povijesti odvojena granicom od matičnog naroda.

KAKO GRUPNA PRAVA MANJINA PRETOČITI U USTAVNO PRAVO

prilog borbi za kulturnu autonomiju - piše Milivoj Prčić

Za našu, sada se već može reći, višestoljetnu borbu za kulturnu autonomiju na ovim prostorima, koji su kroz povijest pripadali raznim i različitim državama, a koje su tu težnju našeg etnikuma i entiteta manje više ignorirale, odlučujući trenutak u međunarodnom pravnom smislu je nastupio donošenjem Helsinškog akta u okviru KESS-a iz 1975. godine.

Tada je donijet veliki broj odredbi koje se odnose na pitanje zaštite nacionalnih manjina i svi oni skupa čine Manjinski standard Konferencije za europsku sigurnost i suradnju skr. KESS, koja je danas inistitucionalizirana i prerasla u Organizaciju za europsku sigurnost (OES).

Upravo ta zaštita prava nacionalnih manjina, premda spada u područje tzv. „mekog prava“ koje više politički i moralno obvezuje države potpisnice, čini okosnicu našeg programa borbe za kulturnu autonomiju koja će biti i zvanično regulirana propisima države u kojoj živimo, tj. SRJ i tako postati „tvrdopravo“ koje nam više nitko i nikada neće moći zaniijekati.

Ta grupna ili kolektivna manjinska prava, koja izvire iz „treće korpore“ helsinških dokumenata i čine opravdanom našu vjeru i nadu u pravičnost nadolazećeg svjetskog poretka svakako čine:

- pravo na slobodno izražavanje, razvitak i čuvanje samobitnosti manjine,

- pravo na njegovanje i razvoj vlastite kulture,

Svečana akademija „Bunjevačke matice“

MI SMO OVDJE SVOJI NA SVOME

Hrvatski narod na ovim područjima odnedavno je bogatiji za još jednu hrvatsku u drugu: „Bunjevačku maticu“. Naime, 6. rujna 1995. godine u Domu DSHV-a u Subotici grupa hrvatskih intelektualaca na svojoj osnivačkoj skupštini osnovala je „Bunjevačku maticu“. Izabran je upravni odbor od 7 članova, usvojen Statut Matice, na temelju čega je 4. listopada 1995. godine Matici odobren rad rješenjem Saveznog ministarstva pravde u Beogradu.

Osnivanjem ove kulturno prosvjetne udruge Hrvati na ovim našim područjima potvrđuju svoje postojanje i autohtonu prošlost, a sve u cilju očuvanja svog hrvatskog jezika, kulturnih tekovina te opstanka na ovim prostorima.

Zašto naziv „Bunjevačka matica“? Naprosto zato jer su Bunjevci grana hrvatskog naroda sa specifičnim ikavskim narečjem - to nas vezuje za prošlost, za naš davi dolazak u ove krajeve, za kulturu i narodne običaje i bogatu spisateljsku baštinu naših velikana. Bunjevački Hrvati prošlost ne zaboravljaju, ali zato znaju ocijeniti sadašnjost. Obzirom da su ostali odvojeni državnim granicom od svoje matične države Republike Hrvatske, te postali nacionalna manjina, u cilju očuvanja i razvijanja književnog hrvatskog jezika kao maternjeg, te hrvatske kulture, neophodno je bilo osnovati instituciju za stvaranje uvjeta radi očuvanja nacionalnog identiteta bunjevačkih Hrvata kao integralnog dijela hrvatskog naroda a kroz njegovanje i razvoj kulture i prosvjete.

U povodu osnivanja i početka rada ove kulturno prosvjetne udruge, 15. prosinca 1995. godine održana je prva svečana Akademija „Bunjevačke matice“. Radu Akademije su bili prisutni predstojnik Ureda Republike Hrvatske u Beogradu dr. Zvonimir Marković, savjetnik Ureda dr. Ivo Kujundžić, predsjednik DSHV mr. Bela Tonković, dopredsjednica grada Stanka Kujundžić sa suradnicima, predsjedavajući Instituta „Ivan Antunović“ svećenik prorektor Katehetsko teološkog insituta Subotičke biskupije Andrija Kopilović, predstavnici katoličke Crkve te predstavnici više kulturnih udruuga.

Rad Svečane akademije je pratila puna sala kulturnih i javnih radnika, pedagoga, te onih koji su svojim radom i djelovanjem usko vezani za sudbinu Hrvata na našem području.

U bogatom kulturno umjetničkom programu Svečane akademije učestvovao je katedralni zbor „Albe Vidaković“ pod ravnanjem sestre Mirjam Pandžić, te Subotički tamburaški orkestar pod ravnanjem Stipana Jaramazovića, dok je vođenje programa kao i recitiranje pjesama Alekse Kokića, Jakova Kopilovića, Viktorije Grunčić i Kate Ivanković na sebe preuzela recitatorska sekcija HKC „Bunjevačko kolo“.

Nakon nastupa katedralnog zbora „Albe Vidaković“ koji je otpjevao Beethovenovu „Himnu radosti“, predsjednica „Bunjevačke matice“ Viktorija Grunčić održala je predavanje o povijesti „Matice“, njenim budućim zadaćama i ciljevima. Istaknula je kako novoformirana „Matica“ nastavlja

- pravo na osnutak i čuvanje svojih prosvjetnih, kulturnih i vjerskih institucija, organizacija i udruga,

-pravo na ispovjedanje vlastite vjere, na vjerske škole, institucije i organizacije,

-pravo na uspostavu i održavanje neometanih međusobnih veza (unutar manjine), a tako i veza sa matičnim narodom,

-pravo na širenje, pristup i razmjenu informacija na maternjem jeziku,

-pravo na osnivanje političkih organizacija i udruga u zemlji u kojoj manjina živi i pravo na sudjelovanje u internacionalnim nevladinim organizacijama.

Mi tumačimo dakako, da se ova kolektivna ili grupna prava nacionalne manjine uključuju u ljudsku dimenziju, odnosno zaštitu općih ljudskih prava i osnovnih sloboda i da će tako pokraj ustavnopravnog reguliranja ove materije biti ustanovljena i posebnim zakonom sa ustavnom snagom, donijetim na temelju sporazuma između države i slobodno izabranog Nacionalnog vijeća manjine.

U trenutku kad je neporeciva uzajamnost problema nacionalnih manjina i međunarodne sigurnosti i mira došla do punog izražaja i na ovim prostorima, doskora zahvaćenih ratom, svakako je interes Organizacije za europsku sigurnost i njena osnovna preokupacija uklanjanje potencijalnih manjinskih žarišta i utjecaj ove naddržavne organizacije na odnose unutar takve države, za sada putem nadzora visokog komesara za nacionalne manjine, a u budućnosti recimo putem resornog ministra buduće Europske vlade.

Čvrsto vjerujemo da će ovakvo ograničavanje suvereniteta države koje se zasniva na pravdi i pravičnosti biti u budućnosti puno djelotvornije i efikasnije od negdanjih „teorija ograničenog suvereniteta“ koje su se bazirale na golojsili, jer, „kome zakon leži u topuzu...“

tradiciju Matice subotičke, osnovane 1933. godine u Subotici od strane biskupa Lajče Budanovića, a ona s radom započela 14.01.1934.

Govoreći o povijesti Matice subotičke, Viktorija Grunčić rekla je da je ona imala golemi značaj za hrvatski narod na polju kulture i izdavačke djelatnosti sve do 1947. godine kada uslijed političkih i društvenih prilika njen rad više nije bio moguć. Da se ne bi zaboravile ideje i učenje najvećeg prosvjetitelja i preporoditelja bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj, biskupa Ivana Antunovića, a on je uvijek naglašavao važnost toga da narod mora poznavati svoju povijest kako bi iz nje mogao crpiti pouke za sadašnjost i budućnost. Tako i mi danas, svjesni svoje časne prošlosti i hrvatskog roda, moramo našu bogatu kulturnu baštinu širiti u narodu, unapređivati kulturu i prosvjetu i to kroz njegovanje hrvatskog jezika, ukazujući na njegovanje nacionalnog identiteta bunjevačkih Hrvata koji su neodvojivi dio hrvatskog naroda, a unutar multietničke i multikulturalne zajednice na teritoriju SRJ. Sprovedbom ovih ciljeva nastavlja se tradicija ranije postojeće Matice subotičke, a potom je pročitana i Statut Matice.

Svoje izlaganje gospođa Grunčić završila je upućujući poziv svima da se učlane u ovu udrugu i svojim radom doprinesu ostvarenju postavljenih ciljeva.

Nakon Svečane akademije „Bunjevačke mmatice“ prisutni su nastavili druženje, svjesni da je osnivanje ove kulturno prosvjetne udruge pokazalo spremnost hrvatskog naroda da razvija i njeguje svoju kulturu i jezik, učeći se na povijesti, a za dobro budućih generacija.

Lidija Molzer

Institut „Ivan Antunović“ - peti „Razgovor“

Institutu „Ivan Antunović“ je i ove godine upriličio manifestaciju „Razgovori“ a koja se tradicionalno održava oko datuma smrti velikog narodnog preporoditelja biskupa Ivana Antunovića.

„Razgovori“ se vode ne samo kao svojevrsni pomen ovom velikanu, već predstavljaju druženje i razmjenu mišljenja o najaktualnijim temama sadašnjice, nastavljajući tako velike ideje i učenje biskupa Ivana Antunovića koji je svojim obnoviteljskim radom zadužio Hrvate u Bačkoj.

Prvi „razgovor“ je održan 14. siječnja 1934. godine, a održavan je svake godine, sve do 1941. kada je prekinut. „Razgovori“ su se nastavili osnivanjem Instituta „Ivan Antunović“ koji je ovo druženje uz predavanje o gorućim problemima u društvu nastavio 13. siječnja 1991. godine.

U nedjelju, 7. siječnja održana je u katedrali Sv. Terezije Svečana misa za biskupa Ivana Antunovića, a narednog dana u prostorijama HKC „Bunjevačko kolo“ održani su peti „Razgovori“ tema kojih je bio suživot, tolerancija i ekumenizam, obrađena kroz prizmu teologije, politike i sociologije.

„Razgovore“ je otvorio predsjedavajući Instituta vlč. Andrija Kopilović najaljujući recitaciju „Molitva Bunjevaca“ Matije Evetovića, a nakon pjesme „Domovino moja“ koju je otpjevao katedralni zbor „Albe Vidaković“ pod ravnanjem s. Mirjam Pandžić, vlč. Andrija Kopilović održao je predavanje na temu „Suživot, tolerancija i ekumenizam“, naglašavajući njihovu važnost u sadašnjem trenutku, a od čijeg ostvarenja ovisi i dalji život i opstanak na ovim prostorima. Naglasio je da svaka od ovih oblasti

ima svoju nauku - teološku, političku i sociološku, a sam će govoriti sa aspekta teologije.

Teologija se, rekao je vlč. Kopilović, temelji na objavi Riječi, tj. Bibliji u kojoj se ne susreće pojam suživota, već se u njoj daje prednost životu. Polazeći od činjenice da je Bog troosobno biće, te da je samo kršćanstvo utemeljeno u troosobnosti, sam čovjek je biće koje se ostvaruje. Za druge, on je cjelovit, ali je kompletan ako živi „sa“ tj. u zajednici, a ne pored. Zajedništvo se očituje u životu čovjeka u obitelji, prisustvu Krista među ljudima, a i sama Crkva je jedno tijelo. U tome je i smisao ostvarenja života. Da bi se ovo zajedništvo poremetilo, na scenu stupa grijeh koji se uvlači u suživot, jer čovjek u grijehu tj. u procesu razaranja ne može ostvariti sebe. Međutim, po kršćanstvu je Krist spasio čovjeka od grijeha. U suživotu i toleranciji čovjek oprostom nadilazi sebe. Ovo djeluje apsurdno, ali milosno je prihvatljivo. Iz toga proizilazi da je za ostvarenje suživota i tolerancije prije potrebno pomirenje, opraštanje i trpeljivost. Što se ekumenizma tiče, istaknuo je vlč. Kopilović, on je znak jedinstva u ljubavi, jer smo s pojavom Krista i njegovom žrtvom svi spašeni i zato ekumenizam ostaje kao molitva i nastojanje da se moralni kršćanin.

Tako suživot predstavlja zajedništvo življenja „sa“ i „za“ druge, po slici Trojstva mnoštvo u jedinstvu. Pojava Krista među ljudima je temeljni kamen za nadživljavanje i brisanje grijeha, jer trpljenjem, oprostom i pomirenjem čovjek ostvaruje toleranciju, dok je ekumenizam konkretan program za vjeru i čovjeka, jer Bog je jedan.

SUŽIVOT KAO NEMINOVNOST

U nastavku predavanja, temu suživota i tolerancije sa političkog stajališta obradio je dugogodišnji suradnik i član Instituta mr. Bela Tonković. On se osvrnuo na prisutnost i ostvarenje ovih pojmova kroz povjest koja je sama oličenje netrpeljivosti među ljudskim zajednicama, puna ograničenja i nepriznavanja osnovnih ljudskih vrijednosti. Po prvi puta se tijekom povijesti 1223. godine susreće proglas u kojem se navodi da se kršćani prema Židovima moraju tako ponašati kako žele da se da se prema kršćanima ponašaju pagani, a time je utemeljen pojam trpeljivosti i suživota.

Međutim, rekao je mr. Tonković, i dalje su se kroz povijest, unatoč mnogim sporazumima koji su primorali ljudski subjektivitet, zapostavljala osnovna načela tolerancije i suživota. Sve do pojave Austrijske carevine kada se raznim nagodbama i ugovorima postizalo ono što se do tada ratovima nije moglo ostvariti. U novijoj povjesti ova se metoda ne primjenjuje, što dokazuje da je za svoja osnovna prava i ideale tolerancije i suživota tijekom II svjetskog rata svoje živote dalo 52 milijuna ljudi. Nakon ovog rata nerijetko se govori o toleranciji, ali se govori o temeljnim pravima za sve ljude, a primjena tolerancija se osigurava u deklaracijama. Tako je 1948. godine Generalna skupština Ujedinjenih naroda proglasila Opću deklaraciju o pravima čovjeka. Ona se, međutim, na našim prostorima, novonastalom situacijom postavi-

la kao zadatak pred društvo i državu da riješi pitanje prava na život, identitet, pravo na imovinu. Optimalna tolerancija, po riječima mr. Bele Tonkovića, postigla bi se u smislu - što tražim za sebe, priznajem i drugima, s tim da je tolerancija međusobni odnos dviju različitosti, a ne međusobno poistovjećivanje, jer to onda vodi utapanju i asimilaciji. Prava tolerancija je priznavanje različitosti, podrazumijeva slobodu misli, djelovanja, te ravnopravnost.

Tako se danas događa da SRJ ne priznaje Hrvate na svojoj teritoriji, a što se očituje u praksi reguliranja državljanstva, isključivanja Hrvata iz državnih službi, pravosuđa, školstva, što nedvojbeno vodi k asimilaciji. Stoga Hrvati moraju uložiti napore za očuvanje vlastitog identiteta tražeći mjesto u široj okolini.

Sociološki prikaz teme suživota i tolerancije dao je g. Alojzije Stantić naglašavajući da kršćani trebaju biti najveći zagovornici suživota i tolerancije, čemu ih uči kršćanska vjera. Da bi čovjek uspješno mogao ostvariti suživot i toleranciju, neophodni su mnogi ljudski kvaliteti - kreposti - uglađenost u odnosu s drugima, u obitelji i društvu: poštivanje starijih, obzirnost, istinoljubivost, skromnost, zahvalnost... Svim ovim se stiče ugled u jednoj zajednici, a samim tim se dolazi i do kvalitetnijeg suživota, a laži i zablude ga otežavaju. U današnjem društvu, istaknuo je g. Stantić, smišljeno su srozane ljudske vrijednosti, a koje se nanovo moraju

uspostaviti ako želimo postići sve vrijednosti suživota i tolerancije. Nadalje je ustvrdio da čovjek u suživot mora unijeti samoga sebe da bi pridobio drugoga, mora uvrede otkloniti praštanjem, jer „čovjek je onoliko dobar koliko zna opraštati“.

Nakon predavanja, nazočni su iznosili svoja stajališta: gospođa Viktorija Grunčić, gledajući s pedagoškog stajališta, istaknula je kako čovjek ne smije uvijek gledati i tražiti tuđe greške, već da u zajednicu treba ugraditi ljubav i povjerenje. Međutim, Hrvati ne smiju zaboraviti na svoj ponos i vrijednosti dokazane poviješću, moraju biti ustrajni i jasno dati do znanja da su tu.

Gospodin Antun Skenderović se zapitao gdje je u praktičnom životu ta granica u ljudskim odnosima do koje se treba prilagođavati drugima, a da se ne bi prešlo u potčinjavanje i poniženje? Jer, u vjeri se propovijeda poniznost, ali ne prema ljudima, već prema Bogu. Rekao je da se s tom nedefiniranom granicom tolerancija - potčinjenost često manipulira, a u cilju asimilacije.

Završnu riječ petih „Razgovora“ dao je Andrija Kopilović naglašavajući da je poniznost u društvenim okolnostima drugačije kategorizirana od poniznosti prema Bogu, jer ova poniznost ne predstavlja poniženje već istinu, ali kada se pređe prag istine, to neminovno dovodi do laži.

Lidija Molzer

Stanka Kujundžić, dopredsjednica DSHV-a

OVDJE JE NAŠ DOM

Na zahtjev mnogobrojnih čitatelja, ponovno smo razgovarali s gospođom Stankom Kujundžić, dopredsjednicom našeg Saveza. Sastale smo se u prostorijama subotičke Općine gdje gospođa Kujundžić obnaša dužnost dopredsjednice gradonačelnika i premda su tragovi netom preležane bolesti na licu naše sugovornice bili još vrlo vidljivi, ona je od ranog jutra radila „punom parom“ - razgovarala s građanima, planirala sa suradnicima i sve to uz osmjeh. Nakon priča o zdravlju, o svakodnevicu, pijetoshmo na razgovor:

*** Kako vidite sadašnji trenutak našeg naroda na ovim prostorima?**

- Naš narod je navikao da se ovdje vlasti mijenjaju, a on ostaje. to je osnovni moto života našeg svijeta. Doživjeli su i ovu i onu državu: mogu govoriti o svojoj majci koja je u svom 80 godišnjem životu promijenila tri kuće (sve u Subotici) i pet - šest država - počev od Austro- Ugarske pa do ove sadašnje Jugoslavije. Naši ljudi ovaj prostor smatraju svojom domovinom i uvijek su bili izuzetno pokorni prema vlasti. Njima je velik problem i lična sramota ako nemože platiti porez i vrlo je usađeno ono - podaj Bogu božje, a caru carevo. Sad su došli u jednu slučajnu situaciju da ako daju Bogu Božje, a caru carevo, prijete opasnost da sami unru od gladi, naročito staračka domaćinstva. Činjenica je da se u ranijem periodu dogodilo veliko raslojavanje sela. To se sad nešto kao shvatilo, ali dok se to ponovno ne vrati na svoje, proći će puno godina. To raslojavanje nije bilo samo indus-

trijalizacijom, već i konfiskacijom i kad se ranijih godina govorilo o tome kako zemlju treba vratiti samo seljacima, ne mogu a da se ne upitam koliko bi više ljudi bilo umeđu poljoprivrednicima, da im zemlja nije oduzeta. Govorim to zato što je naš nacionalni korpus ipak izuzetno vezan za zemlju i koje baš ta ljubav za zemlju na kojoj su se nastanili drži tu gdje jesu, neovisno o tome koliko imaju i koliko nemaju koristi. Hrvatski je narod izrazito domicilno vezan za zemlju na kojoj živi, ali je dao i veliki doprinos u razvoju opće kulture - Pogledajte samo crkve, muzeje... I teško je to sve napustiti, jer u pamćenju jednog naroda postoji mišljenje o tome da su dobro i ztlo uvijek nekako u oscilaciji i da ni jedno ni drugo ne traju vječito. Pa i onda kad si na najnižoj točki (a ja mislim da mi sada debelo grebemo po dnu) uvijek postoji onaj glas koji govori : - pa valjda će biti bolje... Na žalost, o tome da li će biti bolje, mi mnogo ne odlučujemo, ali se nadam da se nakon svih ovih ratnih strahota ide uzlaznom putanjom. Sporo, ali se ipak ide.

*** Kako ste doživjeli posjet dr Mate Granića Beogradu?**

- Nadam se da će nakon ovog posjeta i naš status i život ovdje krenuti uzlaznom linijom. Mi smo dobili čvrsta uvjerenja od dr Granića da je postavljena nekakva relacija između statusa Srba u Hrvatskoj i nas ovdje. To je dogovoreno na državnom nivou. međutim, veliki je sad problem broj Hrvata, jer u nekim sredinama, naročito u Beogradu imate tzv. kripto Hrvate i vrlo sam se iznenadila kad su mi neki ljudi

rekli da su Hrvati, ali se u Beogradu o tome ne smije baš najglasnije govoriti. U Beogradu moraš biti ili Jugoslaven (kako se najveći broj Hrvata izjašnjava) ili nešto treće, jer je bilo opasno biti Hrvat u Beogradu - Kako si ti mogao u sredini, gdje je godinama bila naprosto hajka na Hrvate, izići i reći - E, ja sam Hrvat! To smo mogli govoriti mi koji živimo u nekom drugom okružju - među Mađarima koji prema našem narodu nemaju takav odnos, jer se i oni osjećaju ugroženima od većinskog naroda. U odnosu na DSHV mislim da će proces normalizacije ići izuzetno polagano jer se ne može ni očekivati da će vlast koja je do prije par mjeseci harangirala protiv nas i preuzela kontrolu nad čitavim društvom sad reći:- Evo vama pa vi upravljajte, pa uzmite ono što hoćete i budite kakvi hoćete da budete.

***Gospođa Margit Savović neprestance ponavlja kako ovdje manjine imaju sva prava garantirana europskim standardima?**

- To može zbuniti neupućene, ali se nikada ne govori šta sve to postoji po europskim i svjetskim standardima. Gdje su tu svjetski i evropski standardi, kad mi ovdje ne možemo imati čak ni vrtić na našem jeziku? I onda kažu kako mi ne govorimo maternjim jezikom. Kako da ga govorimo kad je on sistematski zatiran: ili se govori srpskim jezikom ili u onim sjevernim i podunavskim krajevima govori se bunjevačko i šokačko narječje, a to nije hrvatski književni jezik. Kako se onda može govoriti o samobitnosti jednog naroda ako mu ništa ne daš -

INTERVIEW

ne daš mu institucije, ne daš mu školstvo, ne daš mu pristup u javne medije. Pa koji su to onda prerogativi koje si mu dao? Je li to demokratizacija društva kad si sve slojeve osiromašio? O umirovljenicima da i ne govorim. Zemljoradnici - katastrofa! Fabrički radnici? Ne znam kako uopće preživljavaju!

*** Je li istina da se kod nas ponovno sprovodi centralizacija unutar države?**

- Imamo sad taj zakon po kojemu sve pripada državi - i parkovi, i škole i sve ono što ima, recimo lokalna samouprava sad pripada državi koja može kazati - E, sada, pošto je to moje, ja mogu s tim raspolagati, pa tako mogu nešto iz Subotice dislocirati. Na taj način se sve izjednačava (svojevrсна uravnilovka) i za sve ćete imati centar (Beograd) iz kojeg će se slati „kraljevski namjesnici“ koji mogu reći - Državni je interes da to i to bude tamo, a ne ovdje... To je strašan hendikep za razvijene sredine. DSHV se zalaže za pravilo da sve što se može rješavati u kući, da se u kući i riješi.

*** Kud nestadoše onolike brojne stranke koje su djelovale tijekom zadnjih nekoliko godina i kako je došlo do ovakve centralizacije u državi?**

- Znaete i sami da su neke stranke stvarane da bi bile pandan stvarno opozicionim strankama: DSHV je kao pandan imala Bunjevačko-šokačku stranku, koja je nastojala okupiti dio pučanstva i razbiti jedinstvo naroda i oslabiti djelovanje DSHV. Međutim, to očito nije uspjelo, jer smo se mi održali. Sve što su oni radili, objavljivano je na sva zvona - i čim bi nešto „guknili“ to je bilo već visoko valorizovano u medijima, posebno na televiziji. Tu su značajnu ulogu odigrali mediji, pogotovo u stagnaciji kulture kao

stagnacije života, jer je očito da osim godine kulture koju smo imali na televiziji, neke kulture uživo među masama nema. Ja to gledam i lokalno i globalno: odavno već nema gostovanja i odlaska na selo, ljudi jednostavno nemaju zabave i obzirom da televizija jedina daje neku iole mogućnost zabave, ostaje im samo

ekran. Mala je i produkcija knjiga: posjetite bilo koju knjižaru i vidjet ćete da nema ničega od onoga što se čita u svijetu. Kazališta rade kako rade, ali su i ona na najnižem egzistencijalnom nivou. Tu i tamo vidite nekog lokalnog alko mafijaša kako forsira neku svoju folk zvijezdu i na tome se završava sva priča o kulturi. Sva kulturna zbivanja koja bi trebala postojati svela su se samo na nekoliko plamičaka - nešto malo u Subotici, a kad kontaktiram sa našim ljudima u Srijemu ili Podunavlju vidim da tamo nitko ni nogom nema da kroči - i tu nije prvi i osnovni razlog novac, već strah koji postoji. Nikad ne znate kome će, recimo gostovanje nekog KUD-a zasmetati. Iz tog svega proizilazi da narodu ostaje jedino televizija, a kroz tu televiziju možeš prodati

svakakvu robu. Daš jedan film, pa malo EPP-a, pa malo politike. Pa onda malo muzike, pa EPP-a pa opet politika... Pa kad deset puta vidiš i čuješ neku stvar, bez obzira bila ona istinita ili ne, onda i sam počneš razmišljati o tome kao da je to baš tako.

*** Kako je Vama na mjestu na kojem se nalazite? Kako surađujete s ostalim strankama, prvenstveno sa strankama SVM i DZVM?**

- Nisam mogla ni pretpostaviti koliko je truda potrebno da bi grad funkcionirao. Jer ako u gradu sve normalno funkcionira, onda ispada da je to - normalno. Često u šali citiram jednu vijest od prije dvije godine: - Posle jučerašnjeg haosa u gradu X je sve u redu, jedino nema grejanja, struje i saobraćaj ne radi. Onda možete zamisliti šta je tek bilo jučer kad je bio kaos. Mi smo imali gužvu - recimo na „Buvljak“ je dolazila masa ljudi, čišćenje, održavanje i sve što ide uz normalno življenje u gradu. Kroz Suboticu je prošao i golemi val izbjeglica, počev od 1992. i bilo je strašno slušati priče koje su pričali. Od 1994. godine država je preuzela svu brigu oko izbjeglica, a mi samo pomažemo.

*** Govori se o izborima koji navodno predstoje. Među našim ljudima je nastala nedoumica kada je objavljeno da SVM ulazi u koaliciju s „Reformistima“?**

- „Reformisti“ su objavili da idu u koaliciju sa SVM, međutim, to nije tačno. Oni su razgovarali sa SVM, ali za sad ne idu u koaliciju. To su bili samo razgovori, bar kako su nama rekli iz SVM. Što se tiče stranaka SVM i DZVM, mi nastojimo imati korektne odnose, smatramo da njihove unutrašnje podjele oni sami moraju riješiti. Međutim i mi kao demokratski orijentirana stranka otvoreni smo za razgovore i sa SVM i sa DZVM

INTERVIEW

i sa drugim demokratskim strankama koje izraze želju da razgovaraju s nama, a priznaju naš program. Međutim, kod razgovora s nekim strankama uvijek se postavi pitanje koje stoji kao prividna prepreka - naš zahtjev za kulturnom autonomijom. Mi autonomiju moramo tražiti, jer je ona važna za našu samobitnost, a drugo, sve to već odavno postoji i u drugim demokratskim društvima. Na lokalnom nivou bolje kontakte imamo sa SVM, jer smo sa njima u kolaliciji u Skupštini opštine i mislim da dobro surađujemo. Kao demokratska zajednica Hrvata u Vojvodini imamo problema sa Srijemom, jer je tamo naš korpus na najgrublji način i fizički rastjeran i to će se morati riješiti na nivou dviju država: prvo se mora riješiti status hrva-tskog naroda, jer sad nit smo manjina nit smo narod. Nadam se da će uspostavom i normalizacijom odnosa mnoge stvari doći na svoje mjesto. Druga izuzetno značajna stvar - mi nemamo svog predstavnika u Saveznoj skupštini, ni u Republickoj, pa smatramo da se to mora riješiti na nivou države.

*** Na koga se odnosi ona amnestija objavljena u medijima prije neki dan?**

- To se odnosi na one ljude koji su u državi i protiv kojih je pokrenut postupak, a nadamo se da će se u državnom vrhu naći dovoljno mudrosti i snage da se svi mladi vrata u državu.

*** Kako je u Srijemu? Ljudi odande kažu da je kod njih najbolje kad nema vijesti, jer njihove vijesti mogu biti samo loše...**

- Mi u svim kontaktima ističemo pitanje i problem naših ljudi u Srijemu. Kad god smo razgovarali i s međunarodnim organizacijama i s našim ljudima iz srijema smo u stalnom kontaktu. oni su doživjeli stravičan egzodus

i oni, koji su ostali, još uvijek doživljavaju teške trenutke - ne toliko teške kao prije, ali recimo, jedan nam član priča kako ga kolega Srbin kad god sretno pita: Šta, zar si ti još uvijek tu? - Ne propušta niti jednu priliku. No, mislim da se i situacija tamo smiruje. Ne kažem da im je dobro, ni lako, ali onakvog terora kao prije nema.

*** Ne znam da li ste pročitali izjavu odvjetnika Veljka Guberine datu povodom obrane koju je preuzeo za osumnjičene za ubojstvo obitelji Oskomić - Naime, gospodin Guberina je rekao kako će on „besplatno braniti svakoga tko ubije ustašu hrvatske ili muslimanske nacionalnosti, a bude gonjen od organa ove države“?**

- Kad bi bilo demokratsko društvo u pravom smislu te riječi, onda bi Advokatska komora takvog advokata odmah izbacila iz svojih redova i oduzela mu mogućnost da bilo koga brani. Jer, tko je sad za njega ustaša? To vrlo potsjeća na ono što su svojevremeno u Jagodnjaku govorili Šešelj i Paroški da svakog Hrvata treba ubiti ko kera uz tarabu. Hrvatsvo je po njima izjednačeno sa ustaštvom, pa se pitam ko je sve za njih „ustaša“. Moj je otac umoren u njemačkom logoru, pa se pitam šta bi bilo kada bih ja sve Nijemce izjednačavala s nacistima! To nisu ekstremne stvari, to je čist fašizam i društvo kao takvo takve stvari mora javno obilježiti. Jer to je isto kao i ono što se sad u Beogradu oformljuje inicijativni odbor za zaštitu prava od Haaškog suda lobističke grupe koja treba da ospori Haaški tribunal sa pravnog, povijesnog i humanog aspekta. Ja ne priznajem sistem kolektivne krivice, ali sam narod mora izolirati svoje zločince! Srpski se narod mora demokratizovati u svojoj svijesti da takve izolira iz svojih

redova. Isto to važi i za sve ostale narode - i za hrvatski i bošnjački i bilo koji drugi. Narod će se pokazati dovoljno velikim onda kada sam izolira svoje fašiste.

*** Osjeća li se nekakvo otoplavanje u odnosima vlasti ove Države i našeg naroda?**

- Čini mi se da i kod srbijanske vlasti postoji zaokret i to je dobro i premda recimo, posjet dr. Granića nije bio gromoglasno praćen u medijima, ipak predstavlja pomak s mrtve točke i znak otoplavanja. Iskreno se nadam da će se i u ovoj našoj sredini naći dovoljno snage, intelektualne i svake druge, da se društvo pročisti i krenemo putem oporavka i napretka.

Vesna Kljajić

**OBAVIJEST !
REDOVITIM I
BUDUĆIM PRETPLAT-
NICIMA
VEĆ SADA SE
MOŽETE PRETPLATITI
NA NAŠ LIST.
GODIŠNJA PRET-
PLATA ZA TUZEMST-
VO IZNOSI 60,00 d.
GODIŠNJA PRET-
PLATA ZA INOZEMST-
VO IZNOSI 180,00 d.**

**ISPRIČAVAMO SE
ZBOG ZAKAŠNJENJA
OVOG BROJA „GR“,
RAZLOG KOJEG JE
BOLEST UREDNICE.**

CRKVE U GOLUBINCIMA

U životu Golubinčana crkve su imale vrlo snažan utjecaj. Svećenici, kaluđeri, popovi bili su i prvi pismeni ljudi u selu. Oni su osnovali i prve školske učionice i određivali što će se u njima učiti. Crkve su se nametnule i bile čuvari nacionalne svijesti, jezika i tradicije i kao zaštitnice svoga naroda u turskoj i austrijskoj carevini, a kasnije i u svim Jugoslavijama. Kada je riječ o položaju Hrvata i Srba u austrijskoj carevini, postojalo je objektivnih razlika koje su imale uticaja i na međusobne odnose ljudi. Hrvati su u okviru carevine formalno imali svoju Kraljevinu Hrvatsku, kojoj je duže vrijeme pripadao i Srijem, s posebnim položajem. Katolička crkva je bila državna i povlašćena. Srbija je bila izvan austrijske carevine, a Srbi, koji su živjeli u njoj, nisu imali svoju teritorijalnu jedinicu. Pravoslavna crkva nije imala istu poziciju kao katolička. Propašću Austro-Ugraske pozicije su se zamijenile.

U Golubincima je 150-ak godina službovalo 25 katoličkih svećenika, a za 235 godina samo 12 pravoslavnih. Katolički svećenici su bili obrazovaniji, a jedan od njih je bio i doktor teoloških nauka (dr Joso Paus).

Utjecaj Katoličke crkve bio je snažniji i masovniji. Hrvati su redovitije i u većem broju pohađali crkvu, slavili crkvene blagdane i držali se crkvenih običaja. Srbi su, međutim, za crkvu više bili vezani po nacionalnoj liniji.

U sačuvanom zapisu navodi se da se 1885. godine katoličko-hrvatsko stanovništvo dobrovoljno na nekoliko godina odreklo korištenja svoje zemlje na potezu

Mali Jarkovci u korist izgradnje svoje crkve, uz sve ostale priloge i pomoć. Istovremeno, pravoslavno - srpsko stanovništvo istog mjesta se pobunilo protiv svoga sveštenika, jer je imao plaću od 1000 forinti i zaprijetili mu „da će oni naći sveštenika koji će jeftinije služiti“.

Pored zgrade Šlos, prva javna građevina koju su mještani podigli, bila je pravoslavna crkva. napravljena je od direka i pletera oblijepljenih blatom i na mjestu gdje se danas nalazi zgrada osnovne škole. U njoj se i danas čuva crkveni „antimonos“ s bilješkom da ga je 22. 08. 1731. godine posvetio beogradski arhiepiskop Vikentije i poslao na poklon novosagrađenoj crkvi. Samo dvadeset godina kasnije, mještani pravoslavne vjere su podigli nešto izgledniju crkvu na mjestu stare pletare. „Iz stare crkve je i posvećena časna trpeza koju je posvetio blaženopočivši episkop Pantelejmon mjeseca jula 1751. godine.“ Za ovu crkvu bio je izgrađen ikonostas značajne umjetničke vrijednosti. sadašnja pravoslavna crkva građena je od 1784. do 1788. godine.

Pošto je današnja katolička crkva sagrađena stotinjak godina kasnije, može se pretpostaviti da su Srbi u mjestu bili ekonomski moćniji. U vrijeme kada je izgrađena prva pravoslavna crkva, već je bila ustanovljena katolička župa, 1771. godine. Bogoslužje je obavljano u kapelici. Kasnije su obredi obavljani u zgradi Šlos, da bi oko 1760. godine bila izgrađena nova veća kapela - crkva. Budući da je od vlasti 1877. ocijenjeno da je u crkvi pogibeljno služiti, ista je zatvore-

na, a od tada je dozvolom duhovnog stola u Đakovu služba Božja obavljana u zgardi nekadašnjeg satničkoga stana, a do 1885. godine kad je nova, današnja crkva bila pod krovom, blagoslovljena i stavljena u upotrebu.

Objekti crkve su od svog osnivanja vodile matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih župljana. U požarima, međutim, uništena je evidencija za razdoblje od 1740. do 1772. godine.

Prvi svećenik pravoslavne crkve bio je Pantelejmon Mijatović, koji je u selu službovao do 1767. godine. Prvi znani podatak o katoličkim župnicima je iz 1849. godine sa Ilijom Barić.

Ako je u početku bila slabija katolička crkva, ubrzo je postala jača i utjecajnija. Golubinci su postali i matična (katolička) župa i za katolike koji su živjeli u Staroj Pazovi, Šimanovcima, Deču, Popincima, Pećincima i St. i Novim Banovcima.

SUŽIVOT BRAĆE SESTRINSKIH CRKAVA

Damjan Preradović punih je 40 godina svećenik u Golubincima, a za to vrijeme, u istom mjestu promijenilo se šest katoličkih. Isti u jednom zapisu spominje da katolički paroh, dr Josip Paus „nije bio zaražen Starčevićevskim idejama“.

1888. staropazovačkoj katoličkoj općini predan je u posjed plac za gradnju buduće crkve na najljepšem mjestu, u centru grada, „premda je je taj čin, osobito grčko-istočnjacima bio trn u oku“.

1894. godine održavane su misije u Golubincima od 11. do 16. prosinca. Misije („poslanst-

va") su imale sjajan uspjeh, budući da su se župljani bili odbili od crkve, što s razloga, jer do 1885. godine više godina nisu imali crkve, a drugo s razloga „što obično gdje su katolici sa racima, koji slabo u crkvu idu, pomiješani također slabije crkvu pohadjaju“.

„... Nastojanjem župnika Blaža Radonića i preporukom vlč. g. Turmayera, župnika sotinskog, kao i presvjetlog velikog župana Ervina pl. Čeha, koji se svojski za stvar zauzeo i poruci njenim naložio, da se djelo svrsi privede, usuprot golubinačkih Srba, navlastito njihovog vođe i paroha Damjana Preradovića, zakletog neprijatelja katolika i Hrvata, otvorila se je 1. 10. 1895. godine treća školska prostorija za katoličku djecu... Svim onim koji su oko toga nastojali, budi izrečena vječna hvala, a protivnicima Bog plati. „ Tako je zapisao u golubačku župsku kroniku župnik Blaž Radonić, a pravoslavni kolega Damjan Preradović, povodom smrti katoličkog subrata zapisat će u inventarijum pravoslavne crkve sljedeće: „12. maja 1896. godine umro je ovomesni paroh Blaž Radonić, koji je u ovu opštinu došao 1887. godine iz Bapske - Novaka. Pokojni Radonić se u šezdesetim godinama priznavao otvoreno za Srbina rimokatoličke vere. To mi je i on sam priznavao, kao i to da je tada bio stalni pretplatnik Mileticeve „Zastave“ ... Posle smrti Radonića došao je za rimokatoličkog sveštenika Napoleon Smekal. On je imao dobro držanje prema svim meštanima. Priznavao se za Hrvata, ali je tražio kontakte sa Srbima“.

Marko Kljajić

IN MEMORIAM

ANTUN MATARIĆ

Antun (Antuna) Matarić rođen je 1921. g. u imućnoj seljačkoj obitelji bunjevačkih Hrvata u salašima Nenadića kod Sombora. Zajedno s grupom Hrvata osnovao je 1936. Hrvatsko kulturno umjetničko društvo „Miroљub“ koje se danas zove KUD „Vladimir Nazor“. Od ukupno 60 godina postojanja ovoga društva, nosioca kulturnog života Bunjevaca i Šokaca u somborskoj regiji, Antun je bio 26 godina predsjednik, a u rukovodstvu stalno. Smrt ga je zatekla na mjestu predsjednika Društva.

Pod njegovim vodstvom Društvo je doživjelo najsvjetlije periode svoga postojanja i učesća na smotrama narodnog stvaralaštva: smotri folklora u Zagrebu, Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima...

Antun je kao jedan od najuglednijih Hrvata iz Sombora bio osnivač DSHV i nešto kasnije Somborske podružnice DSHV, čiji je bio i prvi predsjednik.

Velika je njegova zasluga i za razvoj rodnih salaša. Bio je glavni inicijator elektrifikacije salaša, gradnje Doma kulutre i obnove kapelice na Nenadiću.

Njegovom smrću hrvatstvo u Somboru gubi vrlo vrijednog čovjeka, a DSHV utjecajnog člana. Antun Matarić je svaki svoj slobodan trenutak koristio za dobrobit svoga naroda u borbi za naš opstanak na pradjedovskim prostorima.

Značajni jubilej:

SRETAN STOTI ROĐENDAN

Ove godine se navršava stota obljetnica izgradnje i posvete crkve svetog Jurja i svetog Roke u Subotici. Svi znamo koliku su veliku ulogu imale ove dvije crkve u proteklom razdoblju za odgoj više generacija vjernika, pa i za sam razvoj i kulturu našeg grada. Međutim, ono što je gotovo nepoznato ili se samo nagađa jesu okolnosti i događanja oko same njihove izgradnje. Puno stoljeće mnoge činjenice u svezi sa tim ostale su nerasvjetljene, ali zahvaljujući dokumentima, bogatoj prepisci, te projektima - kako u Istorijskom arhivu grada Subotice, tako i mojih osobnih obiteljskih dokumenata i zaostavštine, uspješno sam rekonstruirao zbivanja koja su pratila ovaj značajni pothvat.

Ideja o izgradnji ovih dviju crkava datira još iz 1786. godine kada se razmišljalo o podjeli župe na dva dijela. Naime, ukazom tadašnjeg Gradskog vijeća preporučeno je ovo uraditi, a sve u cilju kvalitetnijeg duhovnog odgoja 17 tisuća katoličkih vjernika, kao i u cilju povećanja broja katoličkih župa na perifernom dijelu grada Subotice. Međutim, zbog poznatih događaja ideja podjele katoličkih župa ponovo je postala aktualna tek 1816. godine i to prilikom preuređenja ludaške župe. Gradsko vijeće bilo je na stanovištu da nije opravdano u Ludašu ustrojiti novu župu dok se ne riješi podjela župe u samom gradu.

31. siječnja 1821. godine odlučeno je da će se grad Subotica podijeliti na tri župe. Ovo je potvrđeno ukazom kralja te je 18. ožujka 1823. godine Gradsko vijeće donijelo odluku da se u ker-

skom dijelu (Rokus városrészt) izgradi po jedna katolička crkva, a u okviru kojih će se izgraditi stambene zgrade za svećenike, časne sestre i pomoćno osoblje i školske zgrade. Istodobno, gradsko vijeće formira stručnu komisiju s ovlaštenjem da ispita sve okol-

nosti za formiranje dvije nove katoličke župe na periferiji grada Subotice. Pri tome su uzeti u obzir sljedeći elementi: predviđeni smjer širenja izgradnje grada, mjesto za izgradnju novih crkava, te najracionalniji dio za eksproprijaciju zemljišta.

Gradska komisija je nakon detaljne analize stanja izradila svoj izvještaj i podnijela ga Gradskom vijeću. Analiza je bila prihvaćena od strane Vijeća i tom prilikom su određene administrativne granice budućih župa s popisom broja vjernika. Za izradu idejnog projekta određen je poduzetnik Danijel Trunk, po zanimanju tesarski majstor, ali zbog raznih poteškoća,

ideja o izgradnji crkava je ponovno mirovala izvjesno vrijeme.

Ova se ideja ponovno počela razmatrati prilikom posjete biskupa Klobusitzky Petra koji je boravio u Subotici od 9 do 14 svibnja 1829. godine i razgovarao s poslanicima grada o važnosti gradnje crkava. Prilikom ovih razgovora potvrđena je podjela župa na tri dijela s „administrativnim“ granicama a koje bi predstavljale određene ulice između ovih župa. U okviru spomenutih razgovora izvršena je podjela imovine, nadležnosti, te način zapošljavanja osoblja. Također je dogovoreno da će ludaška župa postati dijelom senčanske. Grad Subotica i biskup Klobusitzky uzajamno su podržali i prihvatili ovakav način organiziranja katoličkih župa, ali bez obzira na međusobni dogovor koji je postignut 1829. godine zamišljeno se nije moglo realizirati i pored raznih nastojanja. Poteškoća je bila je materijalne prirode.

23. lipnja 1838. godine prilikom donošenja odluke o proračunu grada Subotice, odbornici su odobrili sredstva za izgradnju crkvi, a ujedno Gradski savjet je zatražio stručno sagledavanje i određivanje posebnih namjenskih sredstava za gradnju. Prvo je crkva Sv. Jurja bila predviđena za tisuću vjernika, a crkva sv. Roke za 1300 vjernika. Međutim, računalo se i na budućnost, tj. povećanje broja rimokatolika, te je tako planirani broj budućih vjernika revidiran kod prve crkve na 1500, a kod druge na 2000 vjernika.

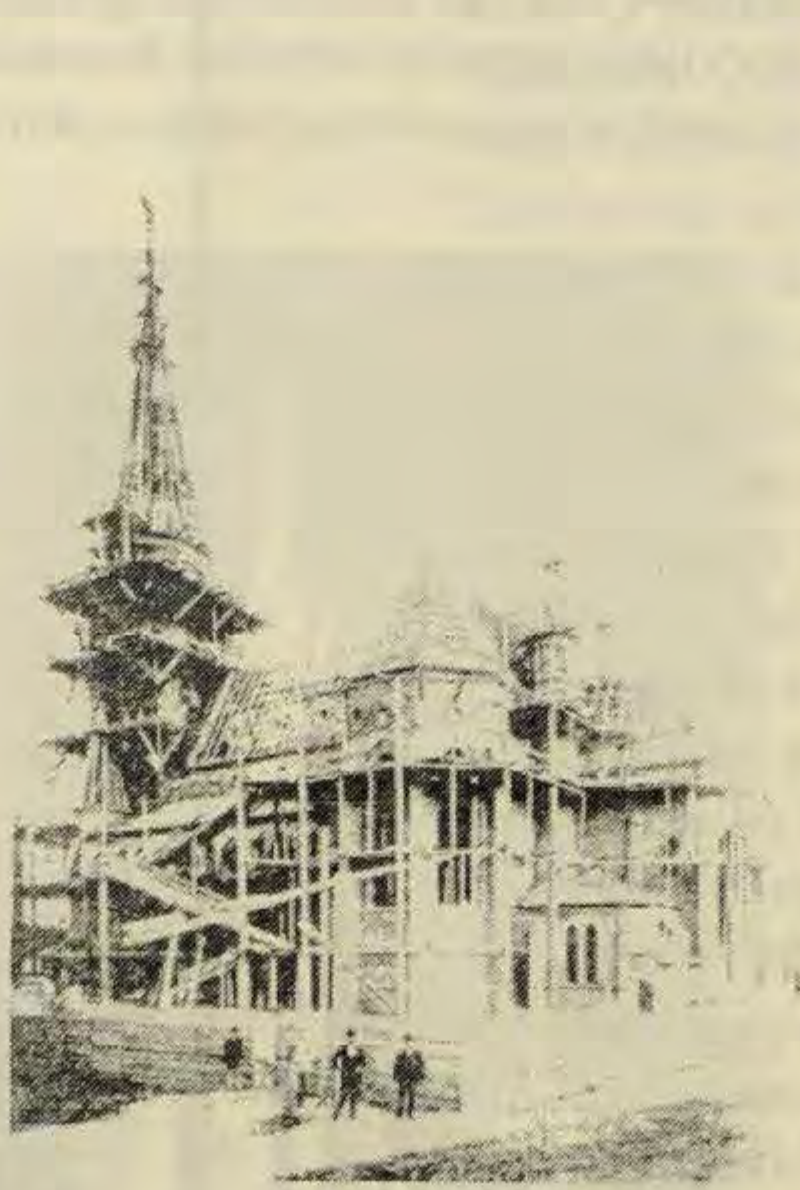
Važno je ovdje napomenuti ozbiljnost pristupa pri određivanju potrebnih sredstava radi proračuna za izgradnju crkava. Naime, unaprijed je točno trebalo znati vrijednost radova kao i vrijednost predviđenog građevinskog materijala te radi toga uzeti u obzir sve elemente koji utiču na cijenu izgradnje ovakvih nesvakidašnjih objekata, a također je poznato da je u stara vremena, naročito u srednjem vijeku, pa i kasnije, gradnja crkvi i katedrala imala mnoge tajne u svezi s gradnjom.

Danas je situacija drugačija - izučava se statika, princip gradnje velikih zdanja, složene izvedbe (sa svodovima velikih raspona, kupolama itd.), sve do juče, dok se nije pojavila „velika“ industrija, zanatlije su imale svoje tajne koje su se prenosile s oca na sina i ostale su u okviru jedne zanatlijske kuće (osobito ako je to bila neka poznatija zanatlijska obitelj).

Graditi jednu crkvu s velikim složenim svodom, kupolama i ostalim strogo propisanim elementima, sa svojim sakralnim tajnama nije isto kao sagraditi jednu obiteljsku kuću. Zbog svega toga trebalo je analizirati debljinu zidova, količinu i kvalitet opeke, količinu i kvalitet krovnog pokrivača, količinu drvene građe itd, kao i cijenu radne snage na području gdje će se graditi. Uzimajući sve ovo u obzir, postaje jasna veličina i značaj pothvata izgradnje ovih objekata. S obzirom da je za izgradnju trebalo pribaviti potrebnu tehničku dokumentaciju od Ministarstva unutrašnjih poslova iz Budimpešte, odlučeno je da se, dok se ta dokumentacija ne pribavi, preurede dvije obiteljske zgrade i posvete nove crkve. Za ove potrebe najpogodnija kuća u senčanskom dijelu grada bila je kuća Dubicsanacz György-a, a u

kerskom dijelu predgrađa - Baić Jozsef-a. Ove kuće su preuređene za Božju službu, a 1841. godine na dan Duhova su i zvanično preuzete od strane novoosnovanih župa.

Ovaj događaj je obilježen svečanom procesijom vjernika od velike crkve do župe sv. Roke, te dalje do privremene crkve župe sv.

Jurja. Prema sačuvanim zapisima i izvještajima može se zaključiti, a to se već poslije nekoliko mjeseci i dokazalo, da su ove privremene crkve male zbog velikog broja katoličkih vjernika, te je od nadležnih institucija preporučeno da se 50-godišnji problem izgradnje dviju crkava što prije riješi. Ubrzanim postupkom Gradsko vijeće je uvrstilo u dnevni red svojeg zasjedanja problem izgradnje ovih objekata, te je nakon detaljnog pregleda 1892. godine odobrilo sredstva za gradnju dvije izvangradske crkve i to u iznosu pojedinačno po 80 tisuća forinti. Na istoj sjednici donešena je odluka da će se za projekat i izvođenje gradnje raspisati konkurs.

Važno je ovdje napomenuti da je konkurs za izgradnju dviju

prigradskih crkava raspisan pod pokroviteljstvom Lazara Mamužića ondašnjeg gradonačelnika grada, a za čije je ime i mandat vezana izgradnja više kapitalnih objekata grada kao i opći napredak ovog regiona u gospodarskom i privrednom smislu. Izvođači su svoje ponude za izgradnju uputili u vidu šifriranih zapečaćenih omotnica. Šifre su bile različite, te ćemo ovom prilikom objaviti samo nekolicinu: „Istina“, „Nek pobedi bolji“, „Za pravednog Boga“, „Mir“, „Ave Marija“, „Szent György“ itd.

Prispjele ponude po raspisanom konkursu pregledavala je i ocijenjivala komisija za to posebno oformljena (templomépitő biztoság) komisija za izgradnju crkvi. Prilikom analiziranja prispjelih ponuda za izgradnju crkve sv. Rok kao najprihvatljivija je ocijenjena ona koju je ponudila specijalizirana građevinska firma za gradnju crkava vlasnika Karla Molzera i Lajosa Farkasa. Na komisiji je ocijenjeno da ne samo što su ponuđeni uvjeti od strane ovih izvođača najbolji, već da se i ponuđeni iznos uklapa u planirani, tj. manji je od odobrenog iznosa, a iznosi 77.124 forintii 37 kruna. Za izgradnju crkve sv. Jurja javilo se više izvođača, ali je razmatranje ponuda skinuto s dnevnog reda i to iz razloga što su prispjele ponude ponuđača u znatnoj mjeri premašile određeni iznos. Konkurs je više puta onovljen, mnogi izvođači su odustali da bi se na kraju natječaj odvijao između dvije firme i to Karla Molzera i Lajosa Farkasa s jedne strane, te građevinske firme Hartl i Donato s druge strane.

Skupština grada je nastojala revizijom projekta, izmjenom i korišćenjem jeftinijeg građevinskog materijala pojeftiniti radove na izgradnji ove crkve, te

da ovaj iznos približi odobrenom iznosu. Međutim, konzultacijom sa izvođačima te ondašnjim gradskim inženjerom Titusom Mačkovićem utvrđeno je da konačni iznos ne može biti niži od 92.562 forinti i 9 kruna. Vlasnik građevinske firme Molzer -Farkas nije bio voljan dati dalji popust smatrajući da prihvaćanjem i spuštanjem ponuđene cijene radove može izvesti isključivo na svoj teret i na svoju štetu. Natječaj je završen, a za izvođača je odobrena građevinska firma Hartl i Donto koja je prihvatila uvjete izgradnje. Radovi na izgradnji crkve sv. Jurja su otpočeli, u početku su napredovali po određenoj dinamici, ali nakon izvjesnog vremena pojavili su se razni problemi i nedostaci koji su počeli pratiti izvođenje. Ozbiljni nedostaci su bili uočeni od strane nadzornog organa. Jedan od najdrastičnijih nedostataka pri izvedbi javio se kod izrade krovišta tornja. Nadzorni organ bio je primoran obavijestiti u pismenoj formi izvođača kao i investitora Gradsku skupštinu o ovome. Izgradnja ove crkve postala je tema žučnih rasprava i prepiske Gradske skupštine i komisije za izgradnju crkve s jedne strane i izvođača s druge strane. U međuvremenu izvođač radova zapadao je u sve veću financijsku krizu tako da već nije bio u stanju ni da plaća radnike. Situacija se u toj mjeri zaoštrila da je došlo do spora između grada i samog izvođača radova. Dio sredstava za isplatu je blokiran, te su tako nedovršeni radovi obračunati na teret i štetu izvođača. Da su uočeni nedostaci bili i te kako ozbiljni, svjedoči i zapisnik o kojem su u 14 točaka obrađene greške i nemarnost izvođača radova.

Ovom prilikom ćemo se osvrnuti na neke od pomenutih nedostataka: ukrasni klesani elemen-

ti ornamentike nisu u dovoljnoj mjeri bili učvršćeni, žbukanje zidova i svodova nekvalitetno su izvedeni. Na poprečnom dijelu broda crkve pojavile su se pukotine koje je trebalo popraviti, drveni dijelovi drvenarije su se izvito-perili i sasušili. Kod pomoćnih bočnih brodova trebalo je skinuti probušeni limeni pokrivač, olučne odvodne cijevi nisu propisno montirane itd. Da su primjedbe nadzornog organa i gradske komisije bile na mjestu što se tiče kvaliteta tesarskih radova krovišta i tornja pokazalo se kod vremenske nepogode 1927. godine. Naime, te godine prilikom jakog vjetera došlo je do rušenja tornja crkve, a tom prilikom prouzročena je ogromna šteta i na krovu vertikalnog dijela broda crkve.

Istovremeno se odvijala i gradnja crkve Sv. Rok. Radovi su otpočeli tijekom 1894. godine iskopom temeljnih stopa. Radovi su u toj mjeri napredovali da su se već 16. studenoga stekli uvjeti za početak zidanja temeljnih stopa.

Kamen temeljac je postavio i ugradio sam gradonačelnik Subotice Lazar Mamužić, nakon održane svete Mise u staroj crkvi. Nakon iskopa temeljnih rovova izvođač radova Karlo Molzer i Lajos Farkas upozorili su o zabrinjavajućoj nestabilnosti tla na većim dubinama, te su preporučili betoniranje trakastih temeljnih stopa. Ovo je tada bilo gotovo nepoznato u procesu gradnje. Međutim, s uvođenjem ove novine suglasio se i sam Lazar Mamužić kad je sa svojom ekipom savjetnika za gradnju crkava izišao na radilište. U nazočnosti župnika Makossay Matyasa uvjerali su se u tvrdnje izvođača radova da je tlo temelja odista nestabilno. Tom prilikom su izvođaču kao priznanje za savjesnost odobrili povećani iznos na ime inovacije.

Izvođač je kao novinu u građenje uveo i armirano betonske lučne svodove koji su se kasnije pokazali puno efikasnijim od klasičnih, a u cijeni se nisu razlikovali.

Obzirom na povećani obim nepredviđenih i dodatnih radova, crkva sv. Roka nije završena do 31. 12. 1895. godine, već je taj rok odlukom Vijeća prolongiran na 1. lipnja 1896. Ova crkva je također doživjela vremensku nepogodu kao i crkva sv. Jurja, ali bez većih oštećenja, što nedvojbeno govori o kvaliteti projekta i izvedenih radova.

Gledajući današnjim očima na gradnju ove dvije crkve - to je i danas veliki pothvat, a zadržavajuće je da su nakon 100 godina i danas u uporabi, a na zadovoljstvo i sreću svojih vjernika. Međutim, zub vremena ipak je na njima ostavio vidljive tragove: crkva sv. Jurja već duže vremena ima oštećeni krovni pokrivač uslijed čega prokišnjava, ima oštećene oluke, treba osvježiti namještaj u crkvi, a prostor ispred crkve rekonstruirati i prilagoditi sadašnjim uvjetima.

Što se tiče crkve sv. Roka neophodno je izmijeniti krovni pokrivač krova broda crkve koji je nečijom odlukom pokriven neodgovarajućim materijalom. Prostor ispred crkve treba rekonstruirati i prilagoditi današnjim uvjetima.

Obzirom da su ove crkve u svojim dvjema velikim župama dobro služile kako vjernicima tako i gradu u svom stogodišnjem postojanju, pa i sam grad bi prema tome trebao imati obvezu da financijski potpomogne oko otklanjanja navedenih nedostataka.

Sandor Molzer

Slaven Bačić

POVELJE SLOBODNIH KRALJEVSKIH GRADOVA NOVOG SADA, SOMBORA I SUBOTICE (Subotica 1995)

Pojavu svake nove knjige naših pisaca treba pozdraviti kao važan događaj u kulturnom životu naše zajednice. To osobito treba istaći kada se nakon dugo vremena pojavi znanstveno djelo o povijesti slobodnih kraljevskih gradova u Bačkoj, a to su Novi Sad, Sombor i Subotica. U povijesti ovih gradova dobijanje statusa slobodnog kraljevskog grada ima višestruki značaj, ali do sada je u našoj pravnoj povijesti tome davana nedovoljna pažnja i malo je učinjeno oko upoznavanja osnovnih izvornih dokumenata, tj. povelja o proglašenju tih slobodnih kraljevskih gradova.

Zato je zasluga mr. Slavena Bačića da nam je sve to pripremio uz znanstveno objašnjenje. Njegova knjiga ima uočljivo tri različita dijela.

Posebno je važan prvi dio za najširi krug čitatelja koji žele upoznati opće povijesne prilike u kojima je naš narod živio u toku 18. stoljeća kada su proglašeni slobodni kraljevski gradovi u Bač- Bodroškoj županiji (Novi Sad, Sombor i Subotica).

Prikazane su političke i društvene prilike koje se očituju u organizaciji vlasti i u administrativnom uređenju feudalnog društva. Sve to čitatelj će upoznati u prvom dijelu knjige pod općim naslovom: „Habsburške zemlje u XVIII stoljeću s

naročitim osvrtom na Ugarsku“, gdje su obrađena poglavlja: 1. Opšte prilike, 2. Organizacija vlasti, 3. Administrativno-teritorijalno ustrojstvo države, 4. Izvori mađarskog feudalnog prava, 5. Pojam i razvitak institucije slobodnog kraljevskog grada.

U mađarskom feudalnom sistemu „slobodni kraljevski gradovi“ imali su posebne povlastice i svoj poseban status. Sve to u ovoj knjizi je precizno objašnjeno.

Drugi dio knjige je važan za sve one koji žele bolje upoznati našu pravnu povijest. Mr. Slaven Bačić je opisao i protumačio povelje navedenih slobodnih kraljevskih gradova. U uvodnim poglavljima objašnjene su faze u postupku donošenja tih povelja.

U prvoj fazi delegacija dotičnog grada iznijela je u Beču svoju molbu. Poslije utvrđivanja opravdanosti molbe prešlo se na utvrđivanje povlastica i obaveza (isplata određene svote kao otkupnina). Na kraju te prve faze kraljica Marija Terezija izdala je naredbu o sastavljanju Povelje. Te Povelje imale su svoj ustaljeni oblik i stil izražavanja. Poslije kraljevskih titula kraljice Marije Terezije navedene su zasluge građana toga grada, zatim povlastice i obveze. Sve završava potpisom kraljice i svjedoka.

Povelja slobodnog kraljevskog grada Novog Sada izda-

ta je u Beču 1. februara 1748. godine s „dispozicijom“: „Smatramo da naše Petrovaradinsko komorsko trgovište treba imenovati i načiniti našim slobodnim kraljevskim gradom i uvrstiti, primiti i upisati u broj, krug i red ostalih slobodnih kraljevskih gradova našeg Kraljevstva Ugarskog, ukinuvši ime po kome se do sada zvalo Petrovaradinsko trgovište i šanac, a za ubuduće mu treba dati i dodeliti ime i naslov Neo-Planta, mađarski Uj-Videgh, a njemački Neu Satz (u ovoj knjizi 34. str.)

Povelja slobodnog kraljevskog grada Sombora izdata je u Beču 17. veljače 1749. godine, ali nije promijenjeno ime grada.

Povelja slobodnog kraljevskog grada Subotice izdata je u Beču, 22. siječnja 1779. godine s „dispozicijom“: „Smatramo da naše mesto Szent Maria treba uzdići, imenovati i načiniti slobodnim kraljevskim gradom našeg najdražeg Kraljevstva Ugarskog i uvrstiti, primiti i upisati u broj, u krug i red ostalih naših slobodnih kraljevskih gradova našeg rečenog Kraljevstva, ukinuvši mu dosadašnje ime trgovište Szent Maria, a za ubuduće treba dati i dodeliti, od sada i ubuduće, uvek i za večita vremena, ime i naslov slobodni kraljevski grad Marija Tereziopolis. (35. str.)

Otkupnina za Novi Sad

INTERVIEW

iznosila je 80.000 rajnskih forinti, a za Sombor 150.000 forinti, a isplaćena je unaprijed u državnu blagajnu. Otkupnina za Suboticu bila je 266.666 forinti i 40 krajcara da se uplati u roku od šest godina.

U Povelji su navedene i pustare koje su dodijeljene tome gradu kao vlasništvo.

Somboru je dodijeljeno jedanaest pustara: Bukovac, Čičova, Gradina, Jovanovo selo, Šaponja, Bilić, Nenadić, Karankorija, Rančevo, Bračević, Piperoš (str.54.)

Subotici je dodijeljeno dvanaest pustara: Čantavir, Verušić, Tompa, Ludoš, Zobnatica, Nagyfeny, Vamtelek, Đurđin, Bajmok, Tavankut, Šebešić, Kelebija i potok Jasenovac i Kireš i jezero Palić sa svojim pravim i starim međama i granicama (str. 55).

Treći dio knjige Slavena Bačića sadrži usporedne (latinsko-srpskohrvatski) tekstove izvornih povelja ova tri slobodna kraljevska grada u Bačkoj. To je velik doprinos našoj pravnoj povijesti.

U knjizi je tema znanstveno i svestrano obrađena, a popraćena je brojnim bilješkama i sa opširnom bibliografijom o navedenim pitanjima. Zbog svega toga i zbog priloženih izvornih dokumenata, ovu knjigu mr. Slavena Bačića treba pomno proučiti i preporučiti svima kojima bi mogla koristiti. Tu u prvom redu mislim na sve prosvjetne radnike u školama.

Knjiga se može kupiti u Subotici, u knjižari „Napredak“ br. 1 (kod Mirka), a kasnije će se moći nabaviti i kod pojedinih župnika. Nadam se da će svima koristiti.

Bela Gabrić

Stipan Vojnić, bunjevačko bockalo

BUNJEVAČKA DUŠA ŠIROKA JE KAO BAČKA RAVNICA

Od početka izlaženja našeg listavi, štovani čitatelji, pratite dogodovštine „bunjebačkog Bockala, bać Stipana“. Često ste nas pitali tko se to „krije“ iza ovog pseudonima. Koristimo priliku da vas upoznamo sa Stipanom Vojnićem, autorom „Bunjevačkog bockala“: Kako sam kaže, ne plaši se javnosti, jer sve što govori - govori iz duše. Stipan Vojnić živi na salašu (premda ima mogućnosti da daleko lagodnije i udobnije živi u gradu), radi kao instruktor vožnje, otac dvojice sinova, prijatelj koji uvijek priskoči u pomoć. Razgovaramo o njegovu pisanju:

*** Kako je nastalo „bunjevačko bockalo“ i tko je, u stvari bać Stipan?**

- Bunjevačko bockalo i bać Stipan nastali su u onome trenutku kad sam osjetio da je ovaj narod gladan bunjevačke riječi, a ja sam stekao dovoljno književnog i spisateljskog iskustva da bih se smio upustiti u „avanturu“ pisanja na bunjevačkom narječju. Ja inače, pišem na hrvatskom jeziku. U Glasu ravnice sam najprije pisao o svojim iskustvima iz rata (pod pseudonimom „prolaznik“), a onda sam počeo pisati o svakodnevnim dogodovštinama našeg naroda i o kojima se zna. Ja, naime, živim na salašu i dobro poznajem taj - nazovimo ga uvjetno - salašarski mentalitet.

*** Ti si rođen na salašu, odrastao na salašu i sada živiš na salašu. Šta se za ovih četrdesetak zadnjih godina događalo s našim salašima?**

- U vrijeme kad sam ja bio dječak, ljudi su se više posjećivali i

družili... I čini mi se da su pod utjecajem širine njiva takvog i srca ... Tada je bilo veće siromaštvo, no, kako mi se čini, da se opet vraćamo na to... Ja sam u školu išao bos, u crnim klotskim gaćicama i nekoj košuljici... Tako su išla i ostala djeca. Salaš je počeo odumirati s agrarnom reformom, a ljudi su uglavnom odlazili u grad. Jer, znalo se : u gradu čovjek dobije svoju platu i poslije osam sati je slobodan. A salašarski život je nešto sasvim drugo: ja kao mali najprije sam čuvao guske, a poslije svinje i krave. I to se znalo: ujutru čuvaj svinje ili krave, a onda na brzinu od rose operi noge i trk u školu. Kad se vratiš - onda opet - malo jedeš, malo učiš, a ako ti dotekne vremena malo se igraš, a onda opet čuvaš svinje. To danas nema. I čini mi se da se djeca sa salaša nekako stide reći odakle su. Oni bi svi da su kao građanska djeca. Ne znaju šta je salaš i kako se nekad živjelo. Salaš je izgubio svoj identitet i možda je to pisanje neki moj žal za izgubljenim identitetom salaša.

*** Ne može se baš reći da su salaši totalno deplasirani i zaostali... evo, neki od njih liče na vile iz američkih filmova..**

- Ti salaši što liče na vile iz filmova kao prvo, uopće ne pripadaju salašarima. Njihovi su vlasnici ovi novokomponirani bogataši - šverceri, ratni profiteri - jer su oni najbogatiji danas. Takvi vlasnici uopće ne žive na tim salašima i ne znaju šta znači poraniti - očistiti košaru, nahraniti, pomusti krave i tako iz dana u dan. Pravi salašarski život je težak i salašari najviše uživaju zimi - Božićom, što bi

INTERVIEW

rekli. Salaš je izgubio nekadašnji identitet, jer su se ljudi modernizirali - evo, i ja na salašu imam recimo, centralno grijanje ... ljudi sada bolje žive i nadam se da će se mladi vraćati salašu čim osjete interes, jer, vidite, šta je salaš? Salaš je poljoprivreda, a poljoprivreda je oduvijek bila na marginama državnih interesa, a sad je još u teškoj situaciji. Opstala je unatoč svemu, ali kad izračuna koliko košta sjeme, koliko nafta, koliko obrada, kako jedan mladi čovjek ima hrabrosti otići na salaš? Šta salašar ima? Ima grbu na leđi!

*** Odakle ti hrabrost da pišeš onako kako si pisao u serijalu koji si potpisao kao „Prolaznik“? Ono što si ti onda govorio i pisao, nisu smjeli reći ni Srbi antifašisti, a kamo li neki Hrvat iz Srbije, pa makar i pod pseudonimom?**

- Ja sam oduvijek bio malo šašav. Ne plašim se, jer ono što me mora zadesiti - zadesit će me, a sve što sam rekao je istina. Mnogo toga nisam rekao, jer su mnogi akteri i danas živi i na položajima. A pisao sam jer me je na to naprosto natjerao TV Beograd: jer, kad ta televizija počne farbat ljude, onda se ja koji sam sve to prošao i osobno vidio mislim - ili me oni drže blesavim, ili je bolje da ono, što sam vidio, sam i napišem.

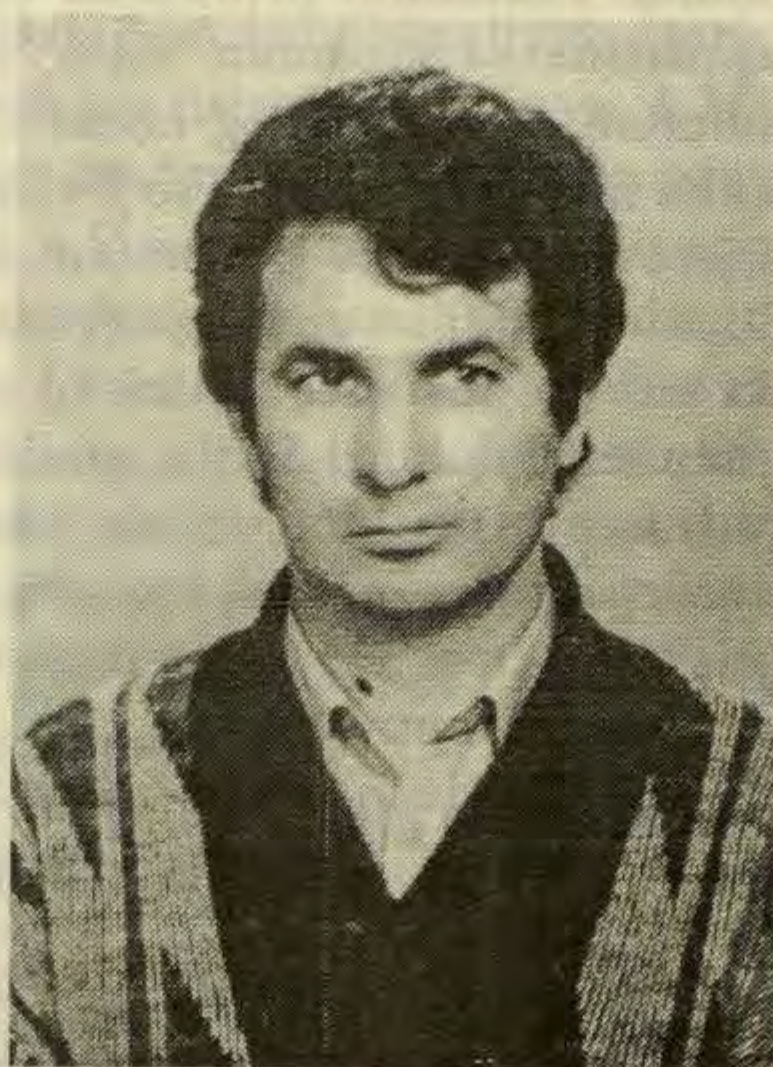
*** Kako sada gledaš na sve ono što si tada doživio?**

- Ja sam tamo imao puno slobodnog vremena, a kakav sam vojnik bio, vidjelo se i po mojoj odjeći - odsjekao sam duge vojne gaće i od njih napravio hlačice, imao sam jedne papuče, a od vojnih rekvizita - samo vojničku košulju i automat. Ja sam se muvao okolo, premda su nam starješine rekly da oni ni za koga ne odgovaraju. Najviše sam saznao od samih starosjedilaca i onih što su pobjegli iz Bilogore, a kojima je Vojvodina bila obećana - kao da su Mađari pobjegli, pa je sad sve prazno. Bile su i demonstracije u Beogradu (to TV

nije objavila) pa su te ljude poslali u Baranju. Oni nisu bili zadovoljni s onim što su ovdje zatekli, pa su međusobno jedni druge pljačkali. Starosjedoci su živjeli u strahu...

*** Vratimo se mi nama - kako gledaš na ove „službene“ podjele - Bunjevac, Hrvat...**

- Kao što i sama znaš, propaganda je u ovo ratno doba bila veoma jaka, pa je među ostalim „servirana“ i ona krilatica Hrvat =

Tuđman = ustaša. I sad, zašto bi ovaj naš narod ovdje, čija je duša široka ko ova ravnica nešto galamio i bio agresivan, kad je u dubini duše miroljubiv. On se radije povlači, pa makar i u onu famoznu šifru 028. Jer, ako si u vrijeme najjače hajke (negdje 1991 - 92 godine) rekao da si Hrvat, onda si bio žigosan kao „Tuđmanovac“, ustaša i „hadezeovac“. I nije ni čudo što je bilo ljudi koji se nisu htjeli uvlačiti u politiku - a smatrali su da je ovo najbolji način. Jer konačno, tko je Bunjevac i odakle je? Pa ni Bunjevci nisu pali s neba. A zna se da je ovdje nakon Mađara najviše Hrvata pa su ovom izmišljenom šifrom „Bunjevac“ razbili hrvatski etnikum i od njega napravili dva. A Bunjevci su i dalje ostali nepriznati. Vidi, sad su slavili obljetnicu dola-

ska Rusina u ove krajeve. A o Hrvatima - ništa se ne obilježava. No, nadam se da će se vrijeme promijeniti, pa će se ljudi opet slobodno moći izjašnjavati onako kako su se i prije izjašnjavali.

*** Kako gledaš na pojavu ekstremnih stavova koje neki pripadnici (posebice okupljeni oko Bunjevačko - šokačke stranke) imaju prema Hrvatima i ovdje i u Hrvatskoj? Često su radikalniji i od najradikalnijih srpskih desničara?**

- Stara izreka kaže „Poturica gori od Turčina“ - to je bila šačica ljudi željnih vlasti, neke čak i osobno poznajem, uglavnom, pružila im se prilika da se dočepaju vlasti i pokažu da su oni „netko i nešto“. Pa konačno, svaka poplava na površinu izbacuje smeće. E sad, ti ljudi kojima je obećano da će biti, u najmanju ruku da će biti ministri, pa im se to izjalovilo, našli su srodne duše u radikalima. A kad su Šešelja osudili kao ekstremistu, onda su se i oni malo povukli, jer konačno, radikali su radikali - kako im i ime to kaže, al Bunjevci su miran narod koji ne stoji iza poteza nekih svojih predstavnika. Sad su uz SPS. Evo, zašto je Margit Savović tako visoko? Ili Elvira Fekete? I sad, ako se Mađari žale, onda im se predoče ova dva svijetla primjera njihovih sunarodnica. Tako je i sa Bunjevcima.

*** Ima nešto listova koji ovdje izlaze na hrvatskom. Osim s našim Glasom ravnice, vidim da surađuješ i s drugim listom koji izlazi na hrvatskom jeziku?**

-Više ne surađujem. Za njih sam pisao od njihovog prvog broja, međutim, nedavno mi je odbijen jedan tekst s obrazloženjem da navodno, suviše čačka državu, da je škakljiv... Malo razmislim i zaključim da je to režimski list i od ta doba za njih ne pišem.

*** Šta misliš o našim zahtjevima za kulturnom autonomijom,**

posebice za hrvatskim školama?

- Mislim da su nam najpotrebnija hrvatska obdaništa za početak. Jer, mi moramo sami izboriti ono za što se zalažemo - normalno, ne na način koji su izabrali balvan revolucionari. Mi ćemo se boriti intelektualno, političkim sredstvima, ali za to trebamo imati i političare i intelektualce. Ako ćemo, nitko nam ništa neće dati i zato našim Bunjevcima zamjeram to što čute. Mi moramo tražiti svoje škole, svoje novine, svoje ustanove...

* **Kako vratiti intelektualce koji su otišli i gdje se nalaze oni koji su još tu?**

- Najviše intelektualaca je otišlo u vrijeme maspoka. Jer ako netko ne može živjeti svojim punim duhovnim životom, to je bijednije nego živjeti u krajnjem siromaštvu. Jednak je efekt i ako čovjek ne može pisati po svom uvjerenju i osjećanju, nego po diktatu... Evo, ja sam na primjer u jednom tekstu iz 1991. godine napisao da će se Baranja vratiti Hrvatskoj, a svi su govorili da sam -lud. U to vrijeme je trebalo imati hrabrosti pa to reći.

* **Kako ti se sviđa Glas ravnice?**

- Ne znam kakav će biti nakon tvog odlaska, ali za sada mislim da je dobio na živosti, ima puno intervjua i puno toga što mi inače ne bismo znali. Zamjeram jedino što list ne izlazi redovito - nekad iziđe petnaestog, nekad dvadesetog u mjesecu. Nekad i kasnije. No, list kao takav mi se dopada.

* **Planiraš li sva svoja „bunjevačka bockala“ skupiti u jednu knjigu?**

- To su mi čak i sugerirali. Ja sam do sad objavio dvije knjige poezije (pisane na hrvatskom) - ali bih volio skupiti i bać Stipana i Grgu i svoj baranjski dnevnik, pa objaviti, no, ima tu još dosta peripetija...

Vesna Kljajić

SKRIVANJE

Zadnjih se tjedana na mene sručilo sedam smrtnih bolesti, pa sam vrijeme uglavnom provodila kukajući uglas. Udruženim snagama su me boljeli zubi, vilica, uši, kosa i sve čega se dotaknem. U neko doba dođoše mi mili gosti, pa se najprije nalaktiše na flašu u kojoj se umjesto pravog viskija (prekratno vrijeme) kočoperi domaći vinjak, smučkan u nekoj od aktualnih fabrika alkohola koje djeluju na ovim prostorima.

Najprije je krenula priča u smislu da li je Semberija u Srbiji, ili će ipak biti u Hrvatskoj?

Druga priča: je li bolja ona pjesma: "Ljubavni si glodar, mog srca gospodar", ili ona "Volim momke koji piju rakiju, volim ih jer mirišu na Srbiju", ali je izbor na kraju ipak pao na najnoviju skladbu jednog beogradskog sastava koja kaže: "Od modrica tvojih plava sam ja, plava ko nebo bez oblaka"...

Tu čuh i da privatni prijevoznici sad pare mlate na selidbi mrtvaca iz srpskog Sarajeva u okolicu Bijeljine ili u Srbiju, kao, sele ljudi, pa nose i svoje mrtve...

Na kraju me dotukoše zahtjevom da im, onako, naučno, objasnim kako to da golub hoda bos, pa mu se noge ne smrznu, a čovjeku se smrznu. Pokupim se i krenem na posao, kažem da sam kriptozdrava, da me rad inspirira i blagotvorno djeluje na zubobolju...

Tamo me sačekaju druge priče: čujem da je netko glasno konstatirao da sam za svoj rad preplaćena, jerbo se za te klete pare može naći i bolji urednik i novinar nego što sam to ja. Grunu mi suze od ganuća: zašto? Pa zato, brate, što sam ovim konačno spoznala da sam postala dio svoje sredine. Nećete valjda klevetati ljude koje ne poznajete i koji su vam daleki? Nikako. Klevetate i ogovarate samo one do kojih vam je stalo i koje smatrate sebi jednakima.

Nisam pravo ni zasjela za stol, a vidim priopćenje za javnost, u kojem piše kako se sastala grupa građana i osnovala Inicijativni odbor Hrvatskog narodnog vijeća, koje će kao obnašati nešto kao okupljanje Hrvata od Horgoša do Dragaša i do Sutomora. Kao potpisnik narisao se g. Josip Ivanković, ali je narod kopkalo nešto drugo: tko je još bio na tom sastanku i šta se to

u stvari dogodilo? Kako su imena "građana" još uvijek duboka tajna, pitam se - zbog čega? Sve mi se čini da je to, što kažu Crnogorci "druge ruke rabota", pa izgleda da ćemo na našem višestranačkom nebu imati još jednu stranku. Do zaključenja ovog broja nisam stigla porazgovarati sa prvopotpisanim tzv. Inicijativnog odbora, a imala bih štošta upitati: recimo, koliko im je ova Stranka (DSHV) pomogla da dođu dotle dokle su došli, iz anonimnosti u kojoj je (ruku na srce) većina njih prije bila.

Drugo, otkud su sigurni da će sad oni koji su sve do sada skrivali svoj nacionalni identitet odjednom pohrliti da se izjasne Hrvatima i kao treće, šta se to toliko bitno po nas promijenilo nakon Daytona i Pariza, da sad ima pokrića ovolika euforija.

Neke me stvari u životu neviđeno podsjećaju na moju nekadašnju firmu koja je gotovo svakodnevno cijepana na sitnije jedinice, e da bi se nekim ljudima otvarala rukovodeća radna mjesta.

Moja kolegica Lidija je bila vrijedna, pa je jezdila drumovima na svom elegantnom bicikletu i prikupila nam nekoliko tekstova za ovaj broj. I dok sam ja болоvala i vadila cirka dva ipol zuba dnevno, ona se odlučila provesti na tulumu koji su u prigodi "Velikog prela '96." - a kojeg li čuda, taman na Svetoga Savu organizirali u jednom eminentnom lokalu (ime lokala poznato redakciji).

Elem, taman se ona (Lidija) uparkirala pokraj elegantnih auta sa svojim bijesnim dvotočkašem marke (neke iz inozemstva) i polomila nokat u jalovom pokušaju da mu namakne katanac i taman pokisla i izgužvala odjeću kadli slavlje poče: njojzi je kao legitimnoj predstavnici ovog lista određeno mjesto u ćošku kraj vrata, a koje je ona svojski prigrabila.

I kao što pjesma kaže - jelo se, pilo se, čak i kolo igralo se, Lidija je sve to lijepo zapisala, da biste Vi, dragi čitaoci imali zadovoljstvo to pročitati u narednom broju. Htjela sam da nam nešto napiše i za ovaj broj, ali je ona još sređivala utiske. Tako Vam je to, kad je netko negdje doborodošao.

Vaša kriptobolesna urednica

Šnajco u Porez

Kurtala bilo i ovi svetaca. Fala svetom Antunu zaštitniku svinjara pribortali smo i to. Ta nisam bisan, al skoro i da jesam. Kako vrime za donet kuružnje, ono svetac! Neman još koji snop pod šupom; a lapavica i ločkavica, da ne moš u njivu, neg pišce. Pa ni ovi vlaški sveci nisu ništa bolji.

Kako smrzne, ono svetac. Ta pomirili su se oni odozgor, pa šta bi se mi odozdol kojima jelte nikad do kavge i nije bilo, šta bi mi tirali u truc jedni drugima. Al, svedno, marva to ne razumi. Ona oće kuružne i svecom i petkom. Baš sam to tumačijo Albi, al on furtom udara u političku tamburu. Mošte mislit, meni pridbaciva, ko da sam ja ona žuta blendasta ministarka za čovičanska prava. Ta čisto me ko počo ružit, zašto našoj dicit nije počelo ferije prid Božić, već posli Božića. Kažem ja njemu lipo:

- Idi Albe u škulu, ta Vaš kuvar je osnovo kadgod davno u Tavankutu niku bunjevačku partiju, a išo je davat pusu i ljubiti skute svima, koji su mu obećali mekan stoc.

- Ta mani ga - bisno će Albe. Sredijo je on taj mekan stoc, ko kvočka gnjizdo. Zašto se i dovuko tu u zavitrinu, da pokaže koliko

mu stalo do mladog naraštaja. Jeste da mu pacovi trče po kujni, al dica to ne vide. pa na poslitku, još kazat da je drugdi bolje?

- Pa ne bi ti znavo kazat di je bolje, jel dobro nije nigdi. Cankcije su nam, ko bajage skinili, a vazdan je gore.

Šta će tek biti kad nam potpuno ukinu? Jedino na vašaru gluposti možmo štogod ušičarit.

- Nemoj tako. Jeto već oće da kupe, to jeste, da plate unaprid rod žita.

- Pa, samo taki blendo ko ti mož prodat žito koje je tek prokljalo. Pa jel ti nije bilo dosta gospodski laži? Znaš na šta meni ova država liči? Na jedno malo, al s glupostima zdravo bogato selo. Tamo nema šta nema. Što bi kazali, ogradit i ulaznice naplaćivati. Jesil ti čuvo za Šištak?

- Nisam, al naću ga u velikom atlasu.

- E nećeš. I Gospod Bog je zaboravijo za njega, pa se zato u njem i streljaju stvari, koje se nigdi drugdi ne događaju.

Tamo ti kreše ko koga stigne, Svako će svakog podgančovati, samo ako mu opanak dovoljno masan. Al da se poštivaju, to je za nepovirovat. Ta jeto niki, kad je ispraćo babu, ženinu mater, kazo

joj „Vi“ al usput nije zaboravijo spomenit mater taku i taku. A jedan je tako gadno upuco svoj ligu, da se već misec dana svako veće dreči. Jednom su joped bile male komšijine čizme, pa je sikirom ociko vrvove. Ima tamo i radodajki. To je manje jel više javna tajna. O tom samo muški divane. Al sve u svemu, oni zdravo lipo žividu.

- Šta ti ja cilo vrime divanim? Pa to ti je Jugoslavija u malom. Svako svakog gančuje, a svi se prave blendavi, ko da se ništa ne dešava. Jeto vidiš. Žito su nam platili artijama, a sad nema kruva. Ta već sam tijo otić, da mi koja učna tintara izračuna kamatu na žito. Elem, platili su 28 para, a sad je brašno dva dinara i dvadeset para. Kolika je tu godišnja kamata.

- Čuti, porez i tako nisi platio, pa si skoro kvit s državom.

- Očin kvit. Jel nisi čuvo da idu plenit?

- Tebe baš briga. Daš njim vraćenu zemlju u porez. I tako nemaš velike hasne od nje, a vamo, obrada skupa, ko sam đavo. A šta ću ja? Jedino mogu financima ponudit svoju. Mislim, kad ga vide, odustaće od plenidbe.

Bać Stipan

OBAVIJEST: Molimo gospodina kojemu je naša suradnica omaškom dala fotografije koje su vlasništvo dr Zvonimira Nežića da se javi redakciji ili dr Nežiću osobno.

